

Virkningene av voldsoffererstatning

FoU-prosjekt på oppdrag for Justis- og beredskapsdepartementet

Virkningene av voldsoffererstatning

Oppdragsgiver

Justis og beredskapsdepartementet

Dato

15.09.2019

Prosjektleder

Tor Egil Viblemo

Prosjektteam

Vegard Solhjem Knutsen, Kristin Stanwick
Bårnås og Morten Grønås Werring

Rådgivende ekspert

Karl Dahlstrand

Om Oxford Research

Knowledge for a better society

Oxford Research er et internasjonalt analyseselskap. Vi dokumenterer og utvikler kunnskap gjennom analyser, evalueringer og utredninger slik at politiske og strategiske aktører kan få et bedre grunnlag for sine beslutninger.

Vi kombinerer vitenskapelige arbeidsmetoder med kreativ idéutvikling for å tilføre våre kunder ny kunnskap. Vårt spesialfelt er analyser og evalueringer innen nærings- og regionalutvikling, forskning og utdanning, samt velferd og forvaltning..

Oxford Research ble grunnlagt i 1995 og har selskaper i Norge, Danmark, Sverige, Finland, Latvia og Polen. Oxford Research er en del av Oxfordgruppen og retter sitt arbeid mot det nordiske og det europeiske markedet.

Oxford Research AS
Østre Strandgate 1
4623 Kristiansand
Norge
(+47) 40 00 57 93
post@oxford.no
www.oxford.no

Forord

Rapporten er utarbeidet i forbindelse med FoU-prosjektet «Virkningene av voldsoffererstatning». Prosjektet har hatt som formål å gi økt kunnskap om virkninger, i betydning av bruker- og samfunnseffektene av voldsoffererstatningen.

Oppdraget er gjennomført av Oxford Research. Prosjektleder har vært sjefanalytiker Tor Egil Viblemo ved Oxford Research og prosjektdeltakerne har vært Vegard Solhjem Knutsen, Kristin Stanwick Bårnås og Morten Grønås Werring. I arbeidet har vi hatt med oss Karl Dahlstrand, lektor i rettsosjologi ved Rettssosiologisk institutt ved Lund universitet, i en rådgivende rolle. Kontaktperson hos oppdragsgiver har vært seniorrådgiver Christer Holtet Dahlin.

Vi takker alle som har bidratt med sine perspektiver gjennom intervjuer. Særlig rettes en takk til mottakere av voldsoffererstatning som har delt sine opplevelser. Videre er vi svært takknemlig for den hjelpen vi har fått fra Kontoret for voldsoffererstatning med å rekruttere informanter.

Vi takker også Justis- og beredskapsdepartementet for oppdraget, og for et godt samarbeid. Konklusjoner og vurderinger står fullt og helt for Oxford Researchs egen regning.

Med vennlig hilsen

Tor Egil Viblemo
Prosjektleder

Innhold

1.	Rapportens innhold	1
2.	Metode	3
	2.1.1 Utvalg	3
	2.1.2 Vurdering av datamaterialet	4
3.	Om voldsoffererstatning	6
	3.1 Bakgrunn for ordningen	6
	3.2 Vilkår og utmålingsregler	6
	3.3 Voldsoffererstatningsmyndighetene og andre relevante aktører	7
	3.4 Tall og fakta	7
	3.5 Tidligere forskning på ordningen og dens betydning	8
4.	Analytisk tilnærming	11
	4.1.1 Ordningens intervensjonslogikk	11
	4.1.2 Problemstillinger	12
5.	Funn - brukereffekter	14
	5.1 Informasjon/kunnskap om ordningen	14
	5.2 Informasjon og hjelp fra andre instanser, rettsvesen og politi	15
	5.3 Opplevelse av søknadsprosessen	16
	5.3.1 Betydning av tidsaspekt fra søknad til utbetaling	17
	5.4 Behov, bruk og nytte av midlene	18
	5.5 Opplevelse av å få tilkjent erstatning	21
	5.5.1 Rettferdighet og anerkjennelse	21
	5.5.2 Erstatningsbeløpet	24
	5.5.3 Forholdsmessighet mellom erstatningsbeløpet og voldshandlingen	25
	5.5.4 Ansvarliggjøring	28
6.	Virkninger av voldsoffererstatning	30
	6.1 Symbolske virkninger	30
	6.2 Sosiale virkninger	32
	6.3 Betydning i bedringsprosessen	33
	6.4 Idealtyper	34
	6.5 Utsiktede virkninger	36
7.	Sammendrag	38
	7.1 Brukereffekter	38
	7.2 Samfunnseffekter	40
	Informantoversikt	42
	Litteratur	44

1. Rapportens innhold

Denne rapporten er resultatet av et FoU-prosjekt om virkningen av voldsoffererstatning, som er gjennomført på oppdrag for Justis- og beredskapsdepartementet. Prosjektets målsetting har vært å bidra til et bedre beslutningsgrunnlag for å vurdere endringer i voldsoffererstatningsordningen, i forbindelse med oppfølgingen av NOU 2016: 9 Rettferdig og forutsigbar - voldsskadeerstatning.

FoU-prosjektet er en kvalitativ analyse av virkningene av voldsoffererstatning med fokus på bruker- og samfunnseffekter. I prosjektet er det gjennomført kvalitative intervjuer med personer som har mottatt voldsoffererstatning, psykologer som behandler traumer hos personer utsatt for voldshandlinger, bistandsadvokater, samt samtaler med eksperter på området. Intervjuene med mottakere av voldsoffererstatning utgjør den primære datakilden, og hovedvekten av datamaterialet som presenteres bygger på intervjuer med erstatningsmottakere.

Rapporten er bygget opp etter følgende struktur:

- Metode (kapittel 2)
- Om voldsoffererstatning (kapittel 3)
- Analytisk tilnærming (kapittel 4)
- Brukereffekter (kapittel 5)
- Virkninger av voldsoffererstatning (kapittel 6)
- Sammendrag og konklusjoner (kapittel 7)

I kapittel 2 gjøres en gjennomgang av metode. Her redegjøres det for fremgangsmåte og praktisk gjennomføring, samt refleksjoner om metodiske begrensninger. I kapittel 3 gjøres en gjennomgang om voldsoffererstatningsordningen, bakgrunn for ordningen og vilkår for erstatning. Videre presenterer kapittelet gjennomgang av tidligere forskning som har vært viktig for vår oppdragsforståelse. Kapittel 4 tar for seg Oxford Researchs analytiske tilnærming til oppdraget. Til grunn for tilnærmingen ligger ordningens rasjonale og resultat- eller virkningskjede. Virkningskjeden er et bilde på hvordan voldsoffererstatningen kan tenkes å produsere bruker- og samfunnsvirkninger. Oppdragets problemstillinger kommer frem i samme kapittel.

Kapittel 5 er rapportens mest omfattende kapittel. Her presenteres resultater fra datainnsamlingen med det formål å avdekke hvordan ulike grupper av volds ofre opplever det å motta voldsoffererstatning og søknadsprosessen knyttet til dette. Spørsmålene som er stilt informantene har dreid seg om hvordan man har opplevd søknadsprosessen, tilgang til informasjon, hva midlene er benyttet til og hva det har betydd for den enkelte å motta erstatningen. Spørsmålene som har vært sentrale å belyse inkluderer blant annet om erstatningen har bidratt til en følelse av rettferdighet og ivaretagelse av rettsikkerhet for mottakere og hvorvidt det spiller noen rolle om det er staten eller skadevolder som betaler erstatningen. I tillegg hvilke syn voldsutsatte har på hva som er behov og forventinger i en prosess hvor man søker voldsoffererstatning, og om forventinger og behov blir ivaretatt gjennom det å motta erstatning.

I kapittel 6 er hensikten å synliggjøre samfunnseffekter, eller virkninger av å motta voldsoffererstatning. I en kvalitativ studie er dette en analytisk øvelse. Formålet er å diskutere hva de empiriske funnene kan bety i en større sammenheng, utover de enkelte brukernes opplevelse. Et sammendrag av funn og analyser, sammen med konklusjoner av problemstillingene kan leses i kapittel 7.

2. Metode

Datamaterialet i prosjektet består av dokumentstudier, litteraturgjennomgang og kvalitative intervjuer, i hovedsak med mottakere av voldsoffererstatning. Det er i tillegg gjennomført intervjuer med representanter fra forvaltningen, psykologer, bistandsadvokater og fageksperter på området.

Informantene som har mottatt erstatning er rekruttert gjennom Kontoret for voldsoffererstatning (KFV). KFV har gjort registerbaserte uttrekk blant personer som har mottatt voldsoffererstatning og videre henvendt seg til disse per post, Digipost og telefon. Til sammen er det sendt ut brev med forespørsel om intervju til 600 mottakere av erstatning. 400 av disse ble purret på gjennom en ny post/digipost-forespørsel, og 40 personer er purret på gjennom telefonoppringning. Prosessen har forløpt seg på følgende måte:

- Først uttrekk 90 informanter, sendt ca. 20. mars
- Andre uttrekk ca. 100 informanter sendt 17. april
- Purring på første 90, sendt 24. april
- Uttrekk av nye 200, med påfølgende forespørsler sendt uke 21 og 22 (siste brevene sendt 29.mai).

Det er gjennomført eksplorative intervjuer med representanter fra forvaltningen, og det er gjennomført 39 intervjuer med erstatningsmottakere. En informantoversikt er lagt ved i kapittel 8. I tillegg er fire bistandsadvokater og tre psykologer intervjuet, samt en advokat som tidligere arbeidet ved en frivillig rettsrådsorganisasjon. Disse informantene er inkludert for å få en faglig og erfaringsmessig større dybde i datainnsamlingen. I det følgende redegjøres det nærmere for metode. Til sammen er det gjennomført 48 intervjuer.

2.1.1 Utvalg

Det er en rekke kontekstuelle trekk ved den enkelte sak og situasjon som på forhånd kunne tenkes å ha betydning for hvordan en erstatningsmottaker opplever å få erstatning. Disse forventingene har gjort det viktig å få frem de kontekstuelle forholdene om den enkelte sak gjennom intervjuene, slik at datamaterialet kan analyseres med bakgrunn i en variasjon av slike trekk. Eksempelvis har det vært vesentlig å belyse ulike sakstyper og variasjon i størrelse på mottatt voldsoffererstatning.

Det er gjort et registerbasert uttrekk av informanter for å kunne belyse voldsoffererstatningen fra ulike perspektiver, og samtidig forsøke å unngå skjevheter i utvalget. Utfra det registerbaserte uttrekket ble det sendt en henvendelse til mulige informanter hvor intervju ble forespurt. I dette arbeidet har vi fått hjelp fra Kontoret for Voldsoffererstatning.

Uttrekket er gjort tilfeldig, basert på gitte datoer i perioden 2013-2018, hvor det er tatt uttrekk av alle vedtak en gitt saksbehandlingsdag. Dette gir spredning på viktige parametere, slik som straffebestemmelse, alvorlighetsgrad, geografi, kjønn, alder og liknende. Det er ikke sendt forespørsler til personer under 20 år, uten at dette nødvendigvis reflekteres i mottakers alder på skadetidspunkt og/eller vedtakstidspunkt. Forespørsler ble sendt via Digipost, og postalt brev dersom vedkommende ikke hadde

Digipost. Brevet inneholdt informasjon om prosjektet, og mottakere kunne svare på om de ønske å stille som informant og samtykke til at Oxford Research kunne ta kontakt. De kunne svare på en e-postadresse som KfV hadde oppgitt, eller de kunne sende samtykke skriftlig i posten. Der det ble gitt samtykke, tok Oxford Research kontakten videre.

Det er ikke bedt om innsyn i sakene. Det vil si at Oxford Research ikke kjente til erstatningsbeløp, erstatningstype, straffebestemmelse og lignende i forkant av intervjuet. Vi har lagt vekt på å være varsomme når det gjelder spørsmål som direkte omhandler saken. I hvert enkelt intervju ble det gjort klart at informanten kunne avbryte intervjuet underveis hvis det var ønskelig. Det ble videre gjort klart at formålet med intervjuet ikke var å få frem detaljerte opplysninger om saken, men at enkelte bakgrunnsvariabler (slik som erstatningsbeløp og om saken hadde vært i retten) kunne være av interesse, med vekt på at informantene selv måtte styre hva de var komfortable med å opplyse. Følgelig foreligger det ikke detaljerte saksopplysninger om den enkelte informant. Likevel fortalte de fleste informantene relativt fritt om saken. Vi kan ikke kategorisere på paragrafnivå og på hvilke straffebestemmelser som er anvendt, men vi har gjennom intervjuene, fått en god forståelse for hva slags sakstype det gjelder. Varsomhet i intervjuprosessen har vært svært viktig. Vår oppfatning er at de fleste informantene opplevde intervjusituasjon som god, selv om det for enkelte naturligvis var krevende å fortelle. Dataene fra intervjuene er anonymisert i bearbeidet form, men hvert intervju er gitt et informantnummer. Dette er gjort med tanke på sitatsjekk, økt oversikt og muligheter for å senere kvalitetssikre informasjonen.

Utvalget har gitt spredning på viktige bakgrunnsvariabler som alder, kjønn og tid (hvor lenge det er siden de søkte og mottok erstatning). Det virket imidlertid å være en hovedvekt av mottakere av beløp på under 50 000 kroner, noe som har sammenheng med at over 50 prosent av voldsofferordningens utbetalinger er under denne summen.¹ Det er også relativt få saker som gjelder seksuallovbrudd, men generelt må det sies å være en viss variasjon også i type sak og erstatningens størrelse.

Selv om uttrekket av mulig informanter er gjort tilfeldig, betyr ikke det at man helt unngår mulige skjevheter. Informantene avgjorde naturligvis selv om de ønsket å stille til intervju eller ikke. Men det kunne tenkes at informanter med særlig sterke formeninger, enten i positiv eller kritisk retning, er særlig motiverte for å stille til intervju og har noe de ønsker å formidle.

Gjennom rekrutteringsprosessen er flere mulige informanter spurt om hvorfor de *ikke* ønsket å delta. I begrunnelsene var det to hovedtrekk som gikk igjen: Mange oppgav å ha lagt saken bak seg og derfor ikke ønsket å ta den frem igjen. Andre pekte på mer pragmatiske årsaker, som at de ikke hadde tid eller anledning. Utvalget baserer seg dermed også på et tilgjengelighetsutvalg, det vil si at vi har snakket med de som hadde både mulighet og vilje til å stille.

2.1.2 Vurdering av datamaterialet

I kvalitative studier er det et begrenset antall informanter, noe som innebærer at man bør være forsiktig med å generalisere funn. Kvalitativ metode er imidlertid velegnet for å forstå hvordan komplekse fenomener utfolder seg i praksis, og metoden kan bidra med viktig læring og kunnskapsakkumulering,

¹ Menon Economic «Kartlegging av voldsoffererstatningsordningen» 2018.

uavhengig av i hvor stor grad man er i stand til å gjøre formelle generaliseringer.² Videre er kvalitativ metode ofte velegnet på områder hvor det eksisterer lite empirisk kunnskap fra før, slik tilfellet er på dette området.

I kvalitative studier generelt, og spesielt i studier med komplekse årsakssammenhenger og svært ulike kontekster, og ikke minst individuelle forståelser, meninger og oppfatninger, blir det prosjektteamets oppgave å tolke informasjonen fra intervjuene inn i en større sammenheng. Det er i stor grad opp til den enkelte informant å skape en mening om og forståelse av hva ordningen har betydd. Det gjør det metodisk krevende – fordi virkningene er subjektive oppfatninger som kan være svært ulike fra en person til en annen. I kvalitative studier har det vært vanlig å benytte seg av begrepet overførbarhet heller enn generalisering. Når man ikke kan rapportere om usikkerhet i form av tall og prosentverdier snakker vi snarere om fortolkning som grunnlag for overførbarhet. Dette fremfor statistiske beskrivelser av mønstre i dataene.³ Vi snakker om å sannsynliggjøre mulige samfunnseffekter, basert på vår tolkning av funnene.

Det er gjennomført et betydelig antall intervjuer. Slik vi vurderer det, har antallet vært tilstrekkelig for å nå et «metningspunkt». Det vil si at det mot slutten av datainnsamlingen i liten grad kom frem perspektiver og synspunkter som ikke tidligere var trukket frem. Dette styrker datamaterialets validitet. Grunnlaget for vurderingene ble styrket ytterligere gjennom intervjuer med psykologer og bistandsadvokater som har erfaringer og synspunkter om mulige virkninger av voldsoffererstatning.

Det finnes begrenset empirisk materialet fra tidligere studier om virkningene av voldsoffererstatning, i en nordisk kontekst. Blant studiene som finnes er NKVTs undersøkelse «Men hva er det egentlig ment for? Voldsoffererstatning til de overlevende etter terrorangrepet på Utøya 22. juli 2011» og Karl Dahlstrands forskning på den svenske ekvivalenten til oppreisningserstatningen. Selv om det empiriske materialet er begrenset, virker våre hovedfunn å være i tråd med tidligere funn. Dette er med på å styrke datamaterialets validitet.

Som nevnt ovenfor kan vi ikke utelukke mulige skjevheter i utvalget. Dette er svært vanskelig å justere i praksis, men utvalgsmetodikken har vært godt egnet for å kompensere for mulige skjevheter så langt det er mulig. Metoden er imidlertid delvis basert på selvrekuttering, og selv med spredning på tvers av viktige bakgrunnsvariabler som kan ha betydning for opplevelse, kan vi likevel ikke utelukke mulige skjevheter i datamaterialet.

² Flyvbjerg (2006) Five Misunderstandings About Case-Study Research. *Qualitative Inquiry*, 12(2), 219-245.

³ Thagaard (2013) Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode (4. utg). s. 210

3. Om voldsoffererstatning

3.1 Bakgrunn for ordningen

Voldsoffererstatningsordningen ble opprettet i 1976 og var da regulert i forskrift. I 2001 ble lov om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling m.m. (voldsoffererstatningsloven) vedtatt og begrunnet slik, jf. Ot.prp. nr. 4 (2000–2001) i punkt 1:

«Samfunnet har både et ansvar for å søke å sikre individet mot voldsovergrep og et ansvar for å bidra til å reparere skadene der overgrep har funnet sted. I tillegg til at voldsutøveren har et ansvar for sine handlinger, er det også et samfunnsansvar å hjelpe den som blir rammet av en voldsforbrytelse. Voldsutøveren har ofte dårlig betalingsevne og ikke sjelden forblir gjerningspersonen ukjent. Voldsofre vil bli hjulpet et stykke på vei gjennom generelle støtteordninger som f.eks. sykepenger fra arbeidsgiver, sosiale trygde- og støtteordninger og forsikringer. Ikke sjelden vil det imidlertid gjenstå et udekket tap. Det er her ordningen med voldsoffererstatning fra staten kommer inn.»

3.2 Vilkår og utmålingsregler

Voldsoffererstatning tilkjennes den som har lidd personskade som følge av en straffbar handling som krenker livet, helsen eller friheten, eller offerets etterlatte. I tillegg kan voldsoffererstatning ytes til barn som har opplevd vold mot en nærstående person og ved personskade som har oppstått i forbindelse med hjelp til politiet eller hjelp til ofre for en straffbar handling. Voldsoffererstatning ytes bare når den straffbare handlingen er anmeldt til politiet, med unntak av særlige tilfeller. Dersom det føres straffesak mot skadevolder, må søkeren som hovedregel ha krevd at erstatningskravet tas med i straffesaken. Voldsoffererstatning tilkjennes når det foreligger klar sannsynlighetsovervekt for at skadelidte har vært utsatt for en straffbar handling.⁴

Voldsoffererstatning kan tilkjennes for økonomisk tap, herunder lidt skade, tap i fremtidig erverv og andre utgifter som personskaden antas å påføre skadelidte i fremtiden. I tillegg utbetales menerstatning for varig og betydelig skade av medisinsk art og oppreisning. Oppreisning gis som en engangssum for den voldtes tort og sveie og for annen krenking eller skade av ikke-økonomisk art. Den skal både ha et pønalt aspekt og fungere som en kompensasjon til offeret.

For handlinger som skjedde etter 1. januar 2011 ytes det i utgangspunktet ikke høyere erstatning enn 60 ganger grunnbeløpet (G), det vil si om lag 6 mill. kroner i 2019. Grensen har imidlertid blitt endret en rekke ganger. Ved opprettelsen av ordningen i 1976 var den på 100 000 kroner.

Voldsoffererstatningsordningen er subsidiær. Den skal dekke erstatning i den grad skadelidte ikke får dekket dette på annen måte, for eksempel av gjerningspersonen, folketrygden eller eget forsikrings-selskap.

⁴ Voldsoffererstatningsloven § 3

3.3 Voldsoffererstatningsmyndighetene og andre relevante aktører

Voldsoffererstatningsmyndighetene består i dag av Kontoret for voldsoffererstatning (KFV), Erstatningsnemnda for voldsofre og Statens sivilrettsforvaltning. KFV behandler søknader om voldsoffererstatning i første instans og fatter vedtak om regress mot skadevolder. Erstatningsnemnda for voldsofre er klageinstans for vedtak fattet av KFV. Statens sivilrettsforvaltning er erstatningsnemndas sekretariat, og kan avgjøre klagesaker som ikke byr på vesentlig tvil. Statens sivilrettsforvaltning har siden 2017 hatt oppgaven med å etatstyre KFV og kan instruere både i enkeltsaker og generelt for å sikre at KFV utfører sine oppgaver i tråd med lover og forskrifter.

Når KFV har fattet vedtak om regress, sendes saken over til Statens innkrevingsentral som krever inn beløpet fra skadevolder.

KFV behandler i utgangspunktet ikke voldsoffererstatningssaken før straffesak mot skadevolderen er endelig avgjort. Politiet er forpliktet til å informere voldsofferet om adgangen til å kreve erstatning av staten, og at erstatning kan nektes dersom kravet ikke er forsøkt tatt med i straffesaken.⁵

I hvert politidistrikt finnes et Støttesenter for kriminalitetsutsatte⁶. Støttesenterets tilbud består av:

- psykososial støtte og hjelp, blant annet til å bearbeide og håndtere det som har skjedd, reaksjoner, utfordringer og livssituasjonen framover
- oppfølging gjennom hele straffesaksprosessen
- informasjon – primært om straffesaksprosess og hjelpesystemer
- veiledning og losing til kontakt med andre deler av hjelpeapparatet, inkludert Kontoret for voldsoffererstatning
- rettergangstøtte – når saken går sin gang til domstolsbehandling

3.4 Tall og fakta

Kontoret for voldsoffererstatning mottok 5158 nye søknader i 2017 og 4978 nye søknader i 2018.⁷ Sett opp mot kriminalitetsstatistikken og antall anmeldte voldssaker, er antallet søknader lavt. Årsakene til at ikke flere søker er lite kjent, også for Kontoret for voldsoffererstatning, men kan tenkes å være knyttet til manglende informasjon og kunnskap om ordningen, at søknadsprosessen kan oppleves som en påkjenning eller at voldsutøver er nær bekjent av fornærmede.⁸

⁵ Påtaleinstruksen § 8-6.

⁶ Støttesentrene for kriminalitetsutsatte ble opprettet i 2017, og Rådgivningskontorene for kriminalitetsofre (RKK) ble innlemmet i disse.

⁷ Årsrapport 2018. Kontoret for voldsoffererstatning.

⁸ I evaluering av bistandsadvokatordningen er det gjennomført intervju med Kontoret for voldsoffererstatning som tok opp denne typen utfordringer.

Gjennomsnittlig indre saksbehandlingstid hos KfV var på 132 dager i 2018, en økning fra 2017 hvor den var på 79 dager.⁹ Gjennomsnittlig ytre saksbehandlingstid har økt fra 226 dager i 2017 til 304 dager i 2018.¹⁰ For 2019 har Statens sivilrettsforvaltning gjennom tildelingsbrevet satt som mål at 70 prosent av søknadene skal være behandlet innen 120 dager etter at saken er klar til behandling.

3.5 Tidligere forskning på ordningen og dens betydning

De siste fire tiårene har det vært et økende forskningsfokus på offerets rolle i strafferettsprosessen, med særlig henblikk på offerets behov for deltagelse og opplevelse av rettferdighet (Englebrecht 2011). Begrepet og forskningsfeltet «viktologi» ble skapt på slutten av 1950-tallet av den amerikanske psykiatrikeren Fredrik Wertham, men alt på slutten av 1800-tallet hadde den franske juristen Bonneville fremmet kriminalitetsofres rett til kompensasjon (Dahlstrand 2012, s. 70). Dette bunnet blant annet i prinsippet om at alle statens ressurser ble brukt på den dømte gjerningspersonen, mens offeret for kriminaliteten ble etterlatt til seg selv uten støtte eller hjelp.

Innen strafferetten og kriminalpolitikken har det også blitt økt fokus på forbrytelsens skadeomfang og krenkelsen for den som blir rammet, tydeligst i tilknytning til seksuallovbrudd og hatkriminalitet (Lernestedt og Tham 2011). Samtidig er det økende interesse for ulike alternative veier for kriminalitetsofferet for å oppnå rettferdighet, for eksempel forsoningsmøter og megling i konfliktråd, og dermed har også opplevelsene av det tradisjonelle rettsvesenet blitt mer ulike. Dette studeres først og fremst innen fagområdene «reparative justice» og «therapeutic jurisprudence» (Diesen 2011).

Et spørsmål som henger tett sammen med dette, dreier seg om hvordan ulike grupper og typer av kriminalitetsutsatte blir møtt av rettsvesenet. Hvem som har mulighet til å fremme sine rettigheter og interesser studeres innenfor «access to justice». Retten til en rettferdig rettergang er samtidig nedfelt som en menneskerettighet i Europakonvensjonens artikkel 6. Et problem er likevel at kriminalitetsofres styrkede rettslige status kan konkurrere med retten til en rettferdig rettergang for den siktede.

Ofrenes oppfatning av rettssystemet er viktig, fordi det er med på å forme hvordan de og andre oppfatter og forholder seg til systemet (Shapland 1984, Friberg 2010). Karl Dahlstrand fant i sin doktorgradsavhandling i rettsosiologi at den symbolske betydningen av å bli anerkjent som offer går foran den mer konkrete lindringen av lidelse, når respondentene skulle rangere betydninger som kunne tillegges brottsoffererstatningen i Sverige. Og at betydningen er viktig til tross for at den kan framstå som ambivalent og uklar (Dahlstrand 2012). Også en kanadisk studie av Feldthusen, Hankivsky, og Greaves (2000) fant at den viktigste motivasjonen for ofre som valgte å søke om kompensasjon, var en offentlig bekreftelse og annerkjennelse for hva de hadde vært gjennom. Studien, som intervjuet ofre for seksualforbrytelser, fant videre at den nest viktigste grunnen til at disse søkte om kompensasjon var for å skaffe en rettferdighetsfølelse de ikke hadde oppnådd ellers.¹¹ Lignende funn ble gjort i

⁹ Indre saksbehandlingstid er fra søknad er mottatt til vedtak er ferdig, med fratrukk for venting på nødvendig dokumentasjon som for eksempel politidokumenter

¹⁰ Ytre saksbehandlingstid er fra søknad er mottatt til vedtak er ferdig.

¹¹ Feldthusen, B., Hankivsky, O., & Greaves, L. (2000). Therapeutic consequences of civil actions for damages and compensation claims by victims of sexual abuse. *Can. J. Women & L.*, 12, 66.

Smith og Galeys (2018) studie på voldtektsofre som mottok kompensasjon fra Criminal Injuries Compensation Scheme i England og Wales. Studien fant at mottakere av denne kompensasjonen både brukte det som en kilde til validering og økt rettferdighetsfølelse, samtidig som mange så på kompensasjonen som både skitten og skjemt.¹²

Forskning på den norske voldsoffererstatningsordningen er begrenset. Den viktigste er Nilsen, Langballe og Dybs (2016) rapport om voldsoffererstatning til de overlevende etter terrorangrepet på Utøya. Denne rapporten fant, i likhet med internasjonal forskning, at voldsoffererstatningens symbolske betydning var viktig for ofrene etter terroraksjonen, men at den ble oppfattet forskjellig av ulike informanter. Noen opplevde det til og med som ubehagelig at voldshandlingen skulle kompenseres med penger eller at gjerningsmannen skulle få en mulighet til å gjøre opp for seg. Det praktiske og teoretiske problemet med å verdifeste og erstatte en ikke-økonomisk skade, som krenkelser pleier å beskrives, i monetære former er viktig å nevne her. Problemet pleier å beskrives som at det kan råde «inkommensurabilitet» mellom skaden (offerets opplevelse av krenkelsen) og oppreisningen for krenkelsen (Schultz 2008; Dahlstrand 2012).

Utenom rapporten om Utøya-ofrenes opplevelse av voldsoffererstatningen fra 2016, er det publisert noen artikler de siste årene, primært i *Kritisk Juss* og *Tidsskrift for erstatningsrett, forsikringsrett og trygderett*. Kobbe (2011) så på Gatejuristenes erfaringer med voldsoffererstatning, og på de delene av ordningen som ikke fungerte godt nok for deres klienter. Problemer som ble tatt opp inkluderte blant annet at maksimalerstatning er knyttet til den enkelte skadehendelse, noe som har ført til variasjon i erstatningsbeløpet den enkelte mottar basert på hvor mange etterlatte offeret hadde, noe som kan oppfattes som støtende for de etterlatte.¹³ Andre artikler har sett på endringer som har blitt innført i den norske voldsoffererstatningsordningen. Sandvold (2015)¹⁴ så på utviklingen av ordningen etter 22.juli 2011, mens Goflebakke (2016)¹⁵ så på endringen i loven til å gi rett på voldsoffererstatning til barn etter familievold. Helstrø (2016)¹⁶ så på rusavhengiges erstatningsrettslige vern i saker om voldsoffererstatning. Alle disse artiklene har til felles at de i stor grad fokuserte på rettspraksis og forståelse for lovverket.

Menon Economics publiserte i 2018 en kartlegging av Voldsoffererstatningsordningen.¹⁷ Denne så blant annet på hvilke saker det ble betalt voldsoffererstatning for, den tok for seg karakteristikkk på mottakere og statistikk knyttet til søknadsprosessen og utbetaling.

Som denne gjennomgangen av eksisterende litteratur viser, finnes det et begrenset kunnskapsgrunnlag om voldsoffererstatningsordningen i Norge generelt, og om betydningen av denne for mottakere spesifikt. Det at kunnskapsgrunnlaget er begrenset, setter også begrensninger for hva det er mulig å finne

¹² Smith, O., & Galey, J. (2018). Supporting rape survivors through the criminal injuries compensation scheme: An exploration of English and Welsh independent sexual violence advisors' experiences. *Violence against women*, 24(9), 1091-1109.

¹³ Kobbe, A. Voldsoffererstatning—Gatejuristens erfaringer. (2011) *Kritisk juss*, 37(03), 211-216.

¹⁴ Sandvold, C. G. Utviklingen av voldsoffererstatningsordningen etter 22. juli 2011 (2015). *Tidsskrift for erstatningsrett, forsikringsrett og velferdsrett*, 12(03), 155-160.

¹⁵ Goflebakke, H. Voldsoffererstatning til barn etter familievold—særlig om oppreisningserstatning (2016). *Tidsskrift for erstatningsrett, forsikringsrett og trygderett*, 1(02), 146-174.

¹⁶ Helstrøm, B. Rusavhengiges erstatningsrettslige vern i saker om voldsoffererstatning. (2016). *Kritisk juss*, 42(01), 77-85.

¹⁷ Menon Economics (2018) Kartlegging av voldsoffererstatningsordningen.

ut av i dette prosjektet. Gjennomgangen av litteratur gir likevel noen forventinger til mulige resultater og har bidratt som fundament for i det videre arbeidet.

4. Analytisk tilnærming

4.1.1 Ordningens intervensjonslogikk

Voldsoffererstatningen bygger på en implisitt virkningskjede som er forsøkt gjort eksplisitt i figuren på neste side. Figuren viser de kausale sammenhengene som forventes å produsere effekter hos brukerne på kortere og lengre sikt, i tillegg til mer overordnede langsiktige virkninger av ordningen på samfunnsnivå. Det er viktig å påpeke at innsatsen, aktivitetene og produktene/tjenestene er innenfor forvalters innflytelsessfære. Bruker- og samfunnseffektene er noe som kan påvirkes, men er ikke innenfor forvalters kontroll.

Sammenhengen mellom ressurser og aktiviteter bestemmer i stor grad tidsbruken og kvaliteten på saksbehandlingsprosessen, og produktet av denne. Antagelsen som framkommer i det overordnede politiske målet om en mer effektiv straffesakskjede, er at det vil være en negativ sammenheng mellom henholdsvis søknadsprosessens kompleksitet, lengden på saksbehandlingen og virkningen av voldsoffererstatningen.

Noen av brukereffektene er – i alle fall i prinsippet – direkte målbare. Hvorvidt erstatningen faktisk dekket økonomiske utgifter og kompenserte for tapt inntekt, samt om menerstatningen var i samsvar med graden av medisinsk invaliditet kan tas rede på mer eller mindre objektivt. Andre brukereffekter er i essens subjektive opplevelser, som den voldsutsatte eller etterlatte kan være seg mer eller mindre bevisst og som kan være vanskelig å sette ord på og formidle.

Det er dessuten grunn til å forvente at både de kortsiktige og langsiktige brukereffektene vil variere på bakgrunn av en rekke trekk ved saken (jf. konkurransegrunnlaget), herunder:

- hva skadelidte har blitt utsatt for (herunder om det gjelder kroppskrenkelse eller seksuelt overgrep)
- handlingen(e)s alvorlighetsgrad
- hvorvidt krenkelsen var en avgrenset hendelse eller noe som pågikk over tid
- hvilket utfall saken har fått i straffesakskjeden
- alder på skadelidte
- forholdet mellom skadelidte og oppgitt skadevolder (der denne er kjent)
- å motta *oppreisning* for ulike typer handlinger kontra det å motta erstatning for faktisk økonomisk tap og menerstatning

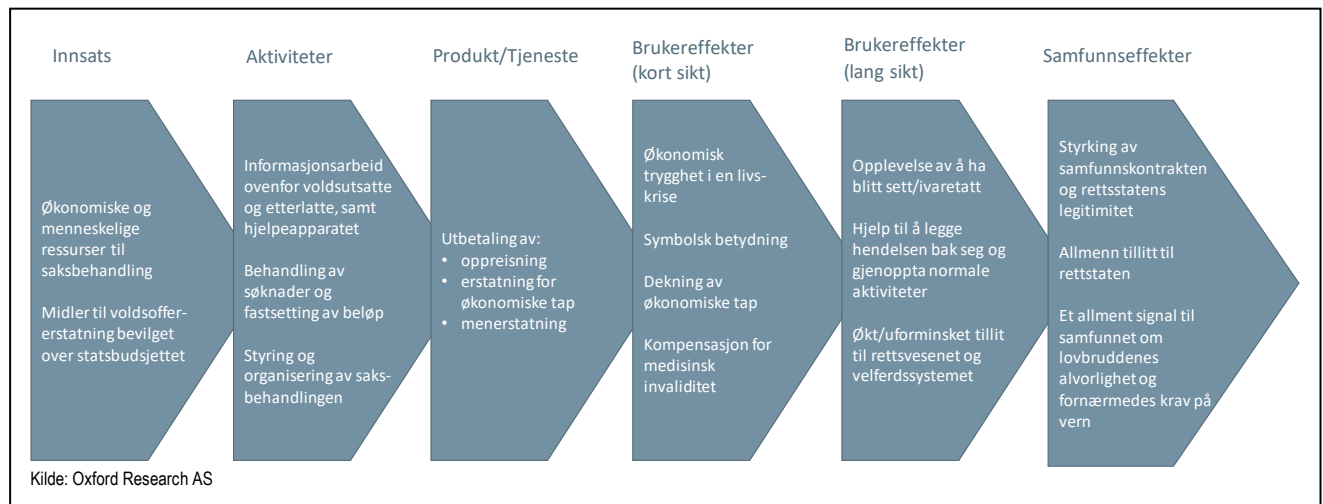
Over tid har ordningen vært gjenstand for utvikling, endring og ulike politiske begrunnelser. Voldsoffererstatningen fremstår dermed ikke med en entydig hensikt. Derfor blir opplevelsen av ordningen sentral, og tidligere forskning viser at det ikke nødvendigvis er samsvar mellom denne og noen av intensjonene som kan ligge bak ordningen.¹⁸

¹⁸ Nilsen, Langballe og Dyb 2016; Dahlstrand 2012

Ordningen har blant annet blitt begrunnet fra et kriminalpolitisk og sosialpolitisk perspektiv. Førstnevnte fordi staten er ansvarlig for å forhindre kriminalitet. Sistnevnte fordi det har blitt ansett som et felles samfunnsansvar å gi støtte til ofre for vold og overgrep. Begge perspektivene kan knyttes til begrepet «samfunnskontrakten», altså at staten skal garantere for trygghet og sikkerhet og at publikum har tillit til rettsstaten. Figuren under illustrerer en mulig virkningskjede voldsoffererstatning kan tenkes å ha basert på perspektivene presentert i litteraturgjennomgangen (kap. 3.5).

Det må understrekes at jo lengre vi beveger oss utover i virkningskjeden, desto vanskeligere blir det å teste forventningene empirisk. Særlig de overordnede samfunnseffektene vil i liten grad være målbare, gitt den store mengden årsaksfaktorer som påvirker dem, den lange tidshorizonten og manglende muligheter til generalisering på bakgrunn av et begrenset kvalitativt datamateriale. Slike virkninger kan derfor i høyden sannsynliggjøres.

Figur 1: Voldsoffererstatningens virkningskjede

Det har stått sentralt i dette prosjektet å analysere og vurdere ikke bare tilsiktede virkninger, men også *utilsiktede* virkninger. For eksempel har forskning på virkningen av oppreisning for de berørte av terrorangrepet på Utøya vist at det lett kan oppstå ambivalente eller vanskelige følelser som et resultat av utbetalingen, herunder skam, en følelse av å ikke ha gjort seg fortjent til pengene eller at de ble presset til å legge hendelsen bak seg før de var klare for det selv (Nilsen, Langballe og Dyb 2016, s. 41-71). Dette tyder på at informasjonsarbeid og veiledning kan ha stor betydning for hvordan erstatningen virker.

4.1.2 Problemstillinger

Med utgangspunkt i konkurransegrunnlaget, ordningens intervensjonslogikk, erfaring fra tidligere oppdrag og forskning på den svenske ekvivalent til voldsoffererstatning (Dahlstrand 2012) er følgende problemstillinger forsøkt besvart:

- Hva er bruker- og samfunnseffektene av å motta voldsoffererstatningen?
- Hva er det som ligger til grunn for at noen mener det er viktig å motta voldsoffererstatning?
- Hva ble oppreisningserstatningen brukt til?
- Hvilke positive og negative effekter finner man knyttet til det å få utbetalt oppreisning?
- Hvilken betydning har voldsoffererstatningen hatt i forbindelse med det å komme tilbake til eventuell jobb eller skole?
- Hvordan påvirker saksbehandlingstiden virkningen av voldsoffererstatning?
- Hvordan oppleves søknadsprosessen, herunder innhenting av dokumentasjon slik som sakkyndigvurdering?
- Hvordan oppleves kontakt og dialog med Kontoret for voldsoffererstatning?
- Hvordan oppleves klageprosessen?
- I hvilken grad kan voldsoffererstatning tilfredsstillende skadelidtes rettferdighetsfølelse?
- I hvilken grad beror graden av tilfredsstilt rettferdighetsfølelse på henholdsvis hva slags forbrytelse som personen ble utsatt for, prosessen og den voldsoffererstatningen (beløp, tid, søknadsprosess osv.) som den voldsutsatte eller etterlatte fikk?

5. Funn - brukereffekter

I det følgende presenterer vi resultater fra intervjuene. Kapittelet er delt inn i fem underkapitler som hver tar for seg ulike aspekter ved voldsoffererstatningsordningen, hvordan de som har mottatt voldsoffererstatningen har opplevd å bli ivaretatt og mer direkte knyttet til hvordan informantene opplever voldsoffererstatning. Dette suppleres fortløpende med perspektiver sett fra psykologer og bistandsadvokaters side.

5.1 Informasjon/kunnskap om ordningen

Informantene har blitt stilt spørsmål om hvordan de fikk kjennskap til ordningen og hvor god kjennskap de hadde til den. Dette er spesielt interessant i lys av at det i forhold til kriminalitetsstatistikken og antall anmeldte voldssaker er et lavt antall som søker om voldsoffererstatning årlig. Flere av informantene fortalte at de opplevde at det fantes lite informasjon om ordningen underveis i straffeprosessen. Når det gjelder menerstatning er det mange av informantene som ikke kjenner til det, eller kjenner til muligheter for det. Flere av informantene skiller heller ikke nevneverdig mellom oppreisning og kompensasjon for økonomiske tap. Dette er ellers i tråd med hva representanter fra voldsoffererstatningen forteller i intervju. Også psykologer forteller at de ofte må informere sine pasienter om ordningen fordi pasientene ikke er kjent med at ordningen finnes. Gitt antall voldssaker som anmeldes, er det få som søker ordningen, noe som kan bero på at ordningen er lite kjent.

Flere av informantene forteller at de fikk kjennskap til ordningen gjennom det de beskriver som tilfældigheter. Mange har kommet over informasjonen gjennom venner og bekjente, andre fornærmede i saken eller via behandlere:

Jeg fikk vite om ordningen gjennom å tilfeldig snakke med ei venninne [...]

- Intervju 16

Det var psykologen min som anbefalte meg å søke jeg visste ikke noe om at dette eksisterte. Og han anbefalte meg dette og hjalp meg med å skrive søknaden og hjalp meg å komme i kontakt med advokat.

-Intervju 12

Ellers oppgis gjerne (bistands-)advokat eller politiet som den første informasjonskilden for ordningen, mens andre poengterer at heller ikke politiet informerte om ordningen. Flere av deltakerne uttrykker, at de synes ordningen med voldsoffererstatning burde komme tydeligere frem og informeres om som en rutine i voldssaker.

I tråd med det som ble avdekket i evalueringen av bistandsadvokatordningen, er det nødvendig å nyansere dette funnet med at det sannsynligvis eksisterer et behov for å gi samme informasjon flere ganger til personer i krisesituasjoner.¹⁹ Det kan ikke utelukkes at voldsopfre er informert om ordningen for eksempel fra politiet, uten at de har oppfattet det eller husker det i ettertid. Dette bekreftes også av noen av informantene som forteller at de på grunn av situasjonen de var i, fikk med seg lite av det

¹⁹ Oxford Research, og Menon Economics (2019) Evaluering av bistandsadvokatordningen.

som skjedde rundt hendelsen og starten av rettsprosessen. Også bistandsadvokater forteller at de ofte opplever at det er de som må «pushe» på for å få voldsutsatte til å søke erstatning, fordi voldsutsatte ofte er mer opptatt av å bli trodd enn av erstatning og straff. Det er likevel et viktig funn at et så stort antall informanter opplever å ha fått for lite informasjon om ordningen og at så mange opplever å ha fått informasjon om at ordningen eksisterer gjennom tilfeldigheter og bekjente. Dette gjelder i hovedsak de som ikke har hatt oppnevnt bistandsadvokat. Menerstatningsordningen fremstår som enda mindre kjent blant informantene. Flere har fått vite om denne erstatningsposten sent eller var fremdeles ikke klar over at dette potensielt var noe de kunne søke om.

5.2 Informasjon og hjelp fra andre instanser, rettsvesen og politi

Informantene ble stilt spørsmål om opplevelsen av ivaretagelse gjennom saksprosessen som helhet. Dette er interessant fordi opplevelser av hvordan en voldsutsatt samlet sett blir møtt av hjelpeapparatet, rettsvesen, politiet etc., antagelig kan påvirke hvordan de opplever voldsoffererstatningen.²⁰

Det er stor variasjon blant informantene i hvordan de opplever å ha blitt møtt og ivaretatt av rettsvesen, politi og andre deler av hjelpeapparatet, og hvorvidt de opplever å ha fått god støtte og hjelp underveis i prosessen. Informasjonen om mulige hjelpetiltak oppleves generelt som dårlig. Flere informanter oppgir at de måtte finne ut av mulighetene selv. «Det er ting jeg selv har tatt initiativ til [...] det måtte jeg finne ut av selv»²¹ og lignende svar har kommet fra flere informanter når de snakker om hjelp og støtte de har fått underveis.

Når det gjelder andre instanser og hjelpetilbud har vurderingene variert blant informantene. Rundt halvparten av informantene har benyttet seg av andre hjelpetilbud, for eksempel frivillige offeromsorg eller Støttesenter for kriminalitetsutsatte. Noen opplever å ha fått god hjelp og er fornøyde, mens andre opplever at tilbudet har vært mangelfullt. Bistandsadvokatordningen er noe av det som oftest blir trukket frem som positivt. Vurdering av ulike støttesentre og andre hjelpetiltak varierer mer ut fra personlige erfaringer. Manglende kunnskap om relaterte problemer, koordineringen mellom ulike institusjoner og lang ventetid har blitt trukket frem som problemer blant de informantene som synes hjelpen og støtten underveis har vært mangelfull.

Flere forteller at de endte opp med å søke hjelp hos privatpraktiserende psykologer fordi de opplevde det offentlige tilbudet som mangelfullt. Flere av disse har brukt egne penger til å betale for å få den hjelpen de har sett som nødvendig og flere forteller at dette er en av tingene de har brukt midlene fra voldsoffererstatningen på.

Flere av informantene er kritiske til hvordan politiet har behandlet sakene deres. Dette gjelder spesielt saker som har omhandlet vold i nære relasjoner, og flere av disse informantene forteller at måten de er møtt på av politiet har ført til at de ikke lenger har tillit til politiet.

²⁰ Hvordan man opplever å bli møtt av samfunnet og offentlige instanser når man har blitt utsatt for en voldsforbrytelse kan påvirke syn på «output». Man kan samtidig tenke seg motsatt - at opplevelse av utfall i enda større grad påvirker syn på prosess. Dersom en søker har fått avslag kan det bidra til å gi et negativt syn på hele prosessen. Dette aspektet er ikke undersøkt i dette prosjektet da søkere som har fått avslag ikke har vært i målgruppen.

²¹ Intervju 6

Jeg har lite tillit til politiet, for selv om han som utøvde vold innrømte hva han gjorde måtte de likevel henlegge saken.

-Intervju 8.

Blant dem som er kritiske til politiets behandling er det også flere som oppgir at de synes hele prosessen har vært krevende. På bakgrunn av dette kan det tyde på at behandlingen voldsutsatte opplever de får av politiet har stor påvirkning på hvordan hele opplevelsen av saken blir.

En sentral refleksjon er at mange opplever informasjonen om hvilken hjelp de kan få som mangelfull, og at det i flere tilfeller har vært opp til voldsutsatte å ta kontakt med instanser for å få hjelp. Relatert til dette er også ønsket fra flere informanter om at det var en større automatikk rundt den initiale kontakten med voldsofferkontoret. Det er også et interessant funn at flere oppgir at de har brukt voldsoffererstatningen på privat psykolog fordi de har opplevd det statlige tilbudet som mangelfullt. I disse tilfellene har erstatningen en samfunnsmessig betydning fordi den bidrar til å hjelpe mottakerne til å takle hendelsen, samtidig som erstatningen kanskje ikke har den betydningen den er tiltenkt. I disse tilfellene blir det ekstra viktig at voldsoffererstatningen blir utbetalt raskt etter hendelsen, fordi det er da behovet for penger til privat psykolog er størst.

5.3 Opplevelse av søknadsprosessen

Denne delen ser på hvordan brukerne har opplevd søknadsprosessen og diskuterer hvilke trekk ved søknadsprosessen som har betydning for opplevelsen av det å motta erstatning. Generelt kan det forventes at opplevelsen med søknadsprosessen, uavhengig av hvilke trekk eller forhold ved prosessen det dreier seg om, vil kunne påvirke hvordan mottaker opplever erstatning.

Tendensen er at informantene har fått hjelp til å søke. De fleste har fått hjelp fra advokat, mens noen har fått hjelp fra bekjente eller psykologer. Dette er i tråd med Menon Economics funn fra 2018 om at ca. 60 prosent av søknadene fremsettes ved hjelp av advokat.²²

Av dem som hadde behov for hjelp og veiledning i søknadsprosessen gjaldt hjelpen veiledning om dokumentasjon og generelle spørsmål om hvordan de skulle gå fram for å søke. Flere informanter har hatt spørsmål rundt søknadsprosessen knyttet til menerstatning og fortsatt lidt økonomisk tap. Det er også flere av informantene som søker om menerstatning som gjør det uten hjelp fra advokat.

Flertallet av informantene fikk tilkjent erstatning ved første søknad. Kun et fåtall har vært gjennom klageprosess. Det er for få informanter som har vært gjennom klageprosessen til at vi kan gi særlige beskrivelser av hvordan dette påvirker opplevelsen, men slik en bistandsadvokat beskriver, er det kanskje ikke overraskende at avslag på søknad oppleves som en stor skuffelse og et nederlag og følgelig kan være vanskelig å akseptere og bearbeide.

Prosesen for å få erstatning for økonomisk tap og oppreisning har av de fleste blitt opplevd som akseptabel, mens opplevelsene er noe mer varierte angående menerstatning. Flere synes det har vært

²² Menon Economics (2018) Karlegging av voldsoffererstatningsordningen.

krevende å søke om menerstatning fordi det har krevd at de må ta saken frem igjen og samle dokumentasjon på nytt. «Da må man opp igjen med alle papirene. Det er en fin ordning, men på en annen måte så er det ikke bare bare».²³ Relevant for dette er også det faktum at flere av informantene som har søkt om menerstatning enten har søkt selv eller betalt advokat for å søke.

Et tydelig funn er at kommunikasjonen og et godt begrunnet vedtak, hvor beløpet forklares, har stor betydning for hvordan informantene opplever å få erstatning. Flere informanter har trukket vedtaksbrevet frem i intervjuene uoppfordret, og det er tydelig at vedtaksbrevet har betydning for mange av informantene. De fleste ser på informasjonen i vedtaksbrevet som viktig. Dette er blant annet fordi det har bidratt til å gi forståelse for de summene som er tildelt gjennom voldsoffererstatningsordningen, og dermed bidratt til at utbetalingen blir sett på som riktig og mer rettferdig. Vedtaksbrevet har også for noen informanter fungert som en anerkjennelse og/eller bekreftelse på hva mottakerne har vært gjennom. I kontrast til dette er det også informanter som omtaler vedtaksbrevet som negativt, blant annet fordi detaljnivået i vedtaksbrevet var krevende og tungt, eller fordi de opplevde det som problematisk at navnet til gjerningspersonen sto i brevet.

[...] du får din egne virkelighet ... smakk rett tilbake i fleisen. [...] For det var så voldsomt at jeg stilte spørsmål ved meg selv ... hvordan kunne jeg tillate at dette skjedde med meg? Men tok vedtaksbrevet med til psykolog og fikk bearbeidet det der.

– Intervju 12

Informantene som har vært i kontakt med voldsofferkontoret opplevde i all hovedsak denne kontakten som positiv. Flere påpeker at de følte de ble møtt med medmenneskelighet, fikk god hjelp og at de følte seg sett og forstått. Av de som opplevde kontakten som mer krevende påpeker de for lite informasjon og mye krav til dokumentasjon, som ble opplevde som slitsom, og variasjon blant saksbehandlerne som årsaker til dette. Noen ønsker seg mer helhet, og mener det er litt tilfeldig, avhengig av hva slags person man kommer til.

Hovedtendensen er at informantene opplevde prosessen som grei, men at de gjerne skulle hatt tilgang til mer informasjon om ordningen i forkant. Et viktig funn er at vedtaksbrevet har vært viktig for flere informanter, noe som tydeliggjøres av at opplevelser rundt vedtaksbrevet har blitt trukket frem uoppfordret i flere av intervjuene.

5.3.1 Betydning av tidsaspekt fra søknad til utbetaling

Informantene legger varierende vekt på betydningen av hvor lang tid det gikk fra søknaden ble sendt til de mottok pengene fra voldsofferkontoret. Noen informanter omtaler ikke dette, mens andre forteller at de forventet at det skulle ta lang tid og at de derfor ikke så dette som et problem, eller at de har forståelse for at denne type ting tar tid. Dette kan også ses i sammenheng med at det er andre ting i straffeprosessen som mottaker venter mer på fordi voldsoffererstatning ofte kommer litt på siden med tanke på hva som blir opplevd som viktig i prosessen av voldsutsatte.

²³ Intervju 18

Det er derimot noen av informantene som beskriver tiden det gikk fra de søkte til de fikk svar på søknaden som krevende, fordi de befant seg i en sårbar posisjon som de ønsket å bli ferdig med. Å vente på svar på søknaden blir for mange en merbelastning som gjør at det blir vanskeligere å legge voldshendelsen bak seg.

Det blir en merbelastning i aller høyeste grad og, nok en gang at det skulle ta så langt tid. Og du blir sugd tilbake i det. Det stresset meg at jeg ikke skulle få legge det bak meg

- Intervju 6

Det påvirker meg en del på grunn av at, hadde den oppreisningen kommet så ville jeg følt, uavhengig av beløp, så ville det være at jeg kunne komme videre i livet psykisk og fysisk. Det er noe med avslutning - å vente på at noen skal ta en avgjørelse, det er frustrerende, selv om jeg har fått beskjed om at det skulle ta så lang tid så.

-Intervju 37

Dette blir også trukket frem i intervju med bistandsadvokater, som forteller at de har et inntrykk av at det er vanskelig for voldsofre å gå videre før hele prosessen er gjennomført. Videre forteller psykologer at ventetiden er en tilleggsbelastning som kan føre til ekstra stress for voldsutsatte.

Et annet problem som blir trukket frem blant dem som synes prosessen har tatt for lang tid, er at de trenger pengene nærmere hendelsen, nettopp med bakgrunn i voldshendelsen de hadde blitt utsatt for. For eksempel har en informant fortalt om skader som medførte medisinske utgifter hvor usikkerheten knyttet til hvorvidt den voldsutsatte ville ha råd til behandlingen medførte en ekstra belastning.

Saksbehandlingstiden hos KfV økte frem mot 2011, men falt etter hvert som 22. juli-sakene ble ferdigbehandlet. Saksbehandlingstiden har imidlertid steget fra 2016.²⁴ I følge KfV er forventet behandlingstid på saker uten regress i dag over to år.²⁵ Funnene må derfor nyanseres med at mange informanter har mottatt erstatning før denne økningen i saksbehandlingstid fant sted, og vi kan derfor ikke si noe om hvorvidt den økte saksbehandlingstiden fra 2016 har hatt betydning for hvor mange som ser det som en belastning å vente på svar. Likevel kommer det klart frem at lang saksbehandlingstid kan ha negative konsekvenser gjennom at ventetiden blir en tilleggsbelastning som kan gjøre mottakerne både mer stresset og som gjør det vanskeligere for voldsutsatte å komme videre.

5.4 Behov, bruk og nytte av midlene

Intervjuene har tatt for seg hva informantene har brukt pengene de mottok på, og hvilken betydning pengene har hatt for mottakerne. Her presenterer vi hvilken nytte midlene har hatt for informantene.

²⁴ Menon Economics (2018) Karlegging av voldsoffererstatningsordningen.

²⁵ KfV Lengre saksbehandlingstid fra: <https://www.voldsoffererstatning.no/lengre-saksbehandlingstid.6169787-324473.html>

De fleste av informantene opplever voldsoffererstatningsordningen som viktig. Selv mange av de som synes de har fått for lave summer synes ordningen i prinsippet er viktig. Noen informanter sier også at de forventer at staten dekker kostnader knyttet til vold og at de synes det er fint at staten tar ansvar.

For informanter med store utgifter relatert til saken eller med dårlig økonomi på utbetalingstidspunktet, har voldsoffererstatningsutbetalingen i stor grad gått til å dekke utgifter og levekostnader generelt. For dem med svært anstrengt økonomi på erstatningstidspunktet er det grunn til å tro at erstatningsbeløpet har hatt stor betydning, blant annet for økt livskvalitet. Erstatningen har i disse tilfellene også bidratt til å redusere økonomiske utfordringer som hendelsen de har vært utsatt for ofte har bidratt til at de har havnet i.

Jeg fikk betalt gjeld som jeg hadde opparbeida meg, ikke betalte regninger og slike ting. Og det gjorde jo at jeg var i stand til å se fremover.

- Intervju 26

For de som har hatt store utgifter knyttet til saken, har midlene i stor grad gått til å dekke inn noen av disse utgiftene og tapene knyttet til for eksempel barnebidrag, flytting, reparasjon av bolig, skilsmisse med mer. En av informantene sa: «I min sak som har vært veldig økonomisk omfattende så står den ikke i stil med de utgiftene jeg har hatt».²⁶ Flere av informantene setter pengene de har fått i et perspektiv opp mot hva de økonomiske konsekvensene av hendelsen(e) har vært på lengre sikt. Som en informant sa: «Jeg føler kanskje ikke helt rettferdighet med tanke på hvor store konsekvensene har blitt».²⁷ Når informantene vurderer nytte av midlene og hvorvidt tapene blir dekket, så blir ikke det nødvendigvis vurdert opp mot hva ordningen etter loven skal dekke. I saker som nevnt over kan det påløpe kostnader som ikke dekkes gjennom voldsoffererstatningen, men som likefremt er kostnader som informantene knytter til voldshandlingen. Et eksempel er kostnader man har fordi man må flytte. Når disse informantene ble spurt om hva pengene ble brukt til, fortalte flere at de hadde forsvunnet i dragsuget eller ble spist opp i prosessen. To andre informanter i en lignende situasjon oppga derimot at pengene var viktig nettopp fordi de bidro til å dekke inn noen av kostnadene knyttet til hendelsen:

Det er veldig viktig det beløpet for jeg hadde et stort behov for det når det kom [...] jeg flyttet og hadde absolutt ingen ting.

- Intervju 13

Blant de med utbetalinger på over 100.000 kroner er det en del som oppgir at de har et konkret forhold til disse pengene og hva de vil og ikke vil bruke de på. Flere har valgt å bruke pengene på bolig, enten ved å betale ned på lån eller som egenkapital. I tillegg er førerkort en gjenganger blant dem som har brukt voldsoffererstatning på noe konkret. En mottaker fortalte om sine refleksjoner rundt dette når erstatningen ble mottatt: «Jeg tenkte jeg skulle bruke det på noe som var nyttig for livet mitt og ikke

²⁶ Intervju 2

²⁷ Intervju 8

penger som skulle festes bort». ²⁸ Blant andre informanter varierte synet på hva pengene skulle brukes på, fra å være noe mottakeren hadde et ønske om å bruke opp så raskt som mulig for å slippe å ha noe som minnet om hendelsen, til å være en forsikring som bare skal brukes hvis det absolutt skulle bli nødvendig.

Dette illustrerer hvordan informantene hadde ulike tanker rundt hva de skulle bruke utbetalingen på, basert på hvor i livet de selv var, deres økonomiske situasjon og hva de var utsatt for. Utgifter forbundet med saken, levekostnader for de med dårlig råd, og bolig eller førerkort er de viktigste bruksområdene blant informantene.

Flere oppgir, uavhengig av utbetalingssum, at det viktigste med voldsofferordningen ikke er selve summen som har blitt utbetalt, men betydningen av å bli trodd, anerkjennelse og ansvarliggjøring. Vi ser ikke noen systematiske forskjeller her mellom sakstyper eller erstatningsbeløp, men at dette har noe større betydning i henlagte saker. I denne sammenhengen blir spørsmålene om hvorvidt midlene kom til nytte og hva de blir brukt til av mindre betydning for informantene. For flere av informantene har det nettopp vært anerkjennelsen som er viktig.

Men så er det uavhengig av beløpet så er det den anerkjennelse som er viktig. Det overveide det rent økonomiske, men penger vil alltid ha noe å si når vi lever i et kapitalistisk samfunn kan du si

- Intervju 11

Intervjuer med både bistandsadvokater og psykologer støtter opp om disse funnene. Argumentet deres er at selve erstatningsbeløpet ofte kommer i andre rekke. En bistandsadvokat med over 20 års erfaring sier for eksempel:

Den som har vært utsatt for vold, gjerne vold i nære relasjoner eller voldtekt - den viktigste betydningen en sak har for de, har veldig sjeldent med straff eller erstatning å gjøre. Det viktigste er det å bli trodd. Det er det å få en offentlig anerkjennelse av at de har blitt utsatt for noe de ikke har ansvar for ... det at de da får erstatning er en offentlig bekreftelse for at de har blitt utsatt for noe.

-Bistandsadvokat

Relevant med tanke på bruk og nytte av voldsoffererstatningen er også at noen få informanter har opplevd at det å søke om og motta erstatning kan være vanskelig av flere grunner, og at noen hadde reserverasjoner mot å søke om voldsoffererstatning. En informant sa blant annet: «Men det var litt skambelagt fordi ja nå skulle jeg tyne noe penger ut av dette». ²⁹ Det å motta penger i erstatning kan oppleves svært ulikt, og for noen er utbetalingen forbundet med ambivalens. Denne ambivalensen påvirker deres syn på og opplevelse av å motta erstatning.

²⁸ Intervju 24

²⁹ Intervju 19

5.5 Opplevelse av å få tilkjent erstatning

Denne delen presenterer funn fra intervjuene som beskriver hvordan informantene har opplevd å få tilkjent erstatning. I dette inngår å få frem beskrivelser om betydningen erstatningen har hatt for mottakerne og hvilke dimensjoner/aspekter ved det å motta erstatningen som har hatt (størst) betydning. Samtidig må informantenes opplevelse av å motta erstatning ses i sammenheng med hvordan disse har opplevd å bli ivaretatt generelt, både av rettsvesenet og øvrig støtte og hjelp fra samfunnet. Det er i tillegg særlig sentralt at opplevelse ses i sammenheng med forventningene en mottaker hadde i forkant; både til hva erstatningen skulle bidra med og forventninger til selve beløpet. Når funnene blir beskrevet vil de samtidig bli sett i lys av slike bakenforliggende variabler.

Blant informantene er det ulike oppfatninger når det gjelder betydning av voldsoffererstatning og hva som vektlegges som de viktigste aspektene ved å motta erstatning. Noen oppgir at voldsoffererstatning ikke sto i hovedfokus, og at det kom litt på siden av det som ble opplevd som viktig i prosessen. En informant formulerer det slik: «Som fornærmet så ble erstatningen veldig underordnet»,³⁰ mens det for andre har spilt en mer vesentlig rolle. At voldsoffererstatning ofte ikke har hovedfokus for voldsutsatte bekreftes også i intervjuer med bistandsadvokater. På tross av denne variasjonen er det likevel en del fellestrekk, og voldsoffererstatning oppleves jevnt over som svært betydningsfull da den blant annet bidrar med:

- Følelse av rettferdighet
- Anerkjennelse som offer
- Å bli trodd
- Lette økonomiske utfordringer
- Ansvarliggjøring av forbryteren

5.5.1 Rettferdighet og anerkjennelse

Informantene ble bedt om å beskrive opplevelsen av å få tilkjent erstatning og hvilken betydning erstatning har hatt. Som på de andre områdene er det stor variasjon i svarene og det er vanskelig å se et tydelig mønster. Informantene trekker ofte frem de økonomiske aspektene ved å få tilkjent erstatning og betydningen pengene har hatt. For eksempel uttrykkes det tilfredshet rundt at økonomiske tap blir dekket. Samtidig gir datamaterialet grunnlag for å si at pengene i seg selv har mindre betydning, slik vi har sett ovenfor. Erstatningsbeløpet blir videre gjerne vurdert samlet, det vil si at informantene sjeldent differensierer mellom oppreisning og økonomisk kompensasjon, og betydningen av disse, selv om det finnes unntak. I forlengelsen betyr det at informantene sjeldent reflekterer rundt betydningen av oppreisning opp mot hensikten bak (målsettingene).

Videre er det tydelig at erstatning bidrar til å skape en følelse av rettferdighet for samtlige informantgrupper. I tilfeller hvor saken er henlagt, er det tydelig at erstatningene handler mye om anerkjennelse og det å bli trodd. En informant som også har vært gjennom klageprosessen i en sak som ikke har vært i retten sa:

³⁰ Intervju 23

Det gjør at jeg blir trodd og sett og ivaretatt i etterkant og det har vært veldig viktig for meg det å bli trodd. Alle har sett og skjont og trodd på historien min, det er ikke bare noe som kommer fra min egen munn, at jeg kan backe opp å bevise. Det var vel den største lettelsen med vedtak etter klagen, da var det ikke penger i seg selv ... men gud de har trodd på meg.

-Intervju 12

En annen informant forteller:

Det ble kjempeviktig etter hvert at jeg ble trodd, det hadde jeg ikke forventet (...) jeg gråter ikke ofte, men når det brevet kom da kom det mye tårer for det var veldig bra. [...] Så blir beløpet aldri høyt nok til at det kjentes ut som det er verdt det.

- Intervju 6

Lignede beskrivelser finner vi igjen hos mange av informantene. At voldsoffererstatningen gir anerkjennelse og en følelse av rettferdighet er viktig for mange og at det i den sammenhengen betyr svært mye å få tilkjent erstatning. Sitatene over er hentet fra to saker med betydelig tilkjent beløp, og på alle erstatningspostene (oppreisning, økonomisk tap og menerstatning). Dette har også vært bekreftet av psykologer som fortalte at anerkjennelse av voldsutsattes egen historie og det å oppleve å bli trodd, har vært den viktigste betydningen med voldsoffererstatningsordningen for deres pasienter, og at det kan bidra positivt i den videre behandlingen av pasienten. Også bistandsadvokater trekker frem dette poenget. En bistandsadvokat sier:

Det å kunne henge hatten på en knagg på veggen og si at «de problemene jeg har hatt de stammer fra den hendelsen og de er ikke min skyld». Det har veldig stor betydning for videre forløp for skadelidte, i den forstand at da kan man på et vis krysse av for at «ja, dette har jeg vært gjennom og det var ikke min skyld», da er det lettere å gå videre med behandling.

-Bistandsadvokat.

Tilsvarende er det sannsynlig at avslag på søknad kan ha motsatt effekt. Informantene i dette prosjektet har ikke inkludert søkere som har fått avslag, men en av informantene anket erstatningssummen uten å få gjennomslag for dette. For denne informanten har avslaget på anken bidratt til at mottakeren ikke har følt seg verken anerkjent eller trodd. At avslag på voldsoffererstatning kan ha negativ betydning er også bekreftet i intervjuer med psykologer som forteller at avslag kan styrke voldsutsattes opplevelse av at det de har opplevd var uviktig og bidra til motløshet hos søkerne.

I tilfeller der beløpet har vært mer begrenset og der informanten har gitt inntrykk av at voldsepisoden har vært mindre alvorlige enn hos dem som har fått tilkjent mest, er anerkjennelsesdimensjonen mindre fremtredende. I saker hvor det er mer enkeltstående voldshendelser som for eksempel har skjedd «på byen», har informanten vært mer opptatt av rettferdighetsdimensjonen heller enn anerkjennelse. Rettferdighet knyttes da til at det ville vært svært urimelig dersom man som voldsoffer selv måtte bære et økonomisk tap som følge av at man er utsatt for vold. Flere av informantene har hatt

høye tannlegeregninger med beløp som utgjør en betydelig økonomisk byrde. Det samme gjelder også bruk av privat psykolog, hvor behandlingsutgiftene fort blir store.

Når det gjelder rettferdighet kan det være store forskjeller i hva en informant legger i begrepet «rettferdighet». Det knyttes både til det å bli trodd, men også til at gjerningspersonen får en straff (i tilfeller hvor informanten er kjent med at det er krevd regress eller hvor gjerningspersonen er dømt i retten til å betale oppreisning). Flere informanter relaterer rettferdighet knyttet til oppreisningsbeløpet opp mot hva de selv har opplevd, mens andre informanter knytter rettferdighet og oppreisningssummen mot hvordan det straffer gjerningspersonen. Noen informanter forteller også at oppreisningsbeløpet har gitt manglende rettferdighetsfølelse i saker hvor de har hatt kunnskap om voldsutøvers økonomi, og hvor oppreisningssummen ut fra dette var sett på som en ikke-betydelig straff av voldsutøver.

Videre er det tydelig at voldsoffererstatning bidrar til at man blir trodd. På spørsmål om hvordan man opplevde å få tilkjent erstatning svarer en informant (i en sak som ble henlagt):

Jeg har mange ganger tvilt på om det var riktig å anmelde. Når jeg ser i papirene fra det vedtaket hvor det står om hva som har skjedd, da forstår jeg at det var riktig å gjøre det. Jeg forstår at jeg gjorde rett og at jeg gjorde det riktige på en måte.

Videre sier samme informant:

Det er et bevis på det at dette har skjedd meg. Selv om det er få andre som vet det, så vet jeg. Det er et bevis for meg at det skjedde.

-Intervju 13

Anerkjennelse og det å bli trodd gjør seg, ikke overraskende, særlig gjeldende i saker som har blitt henlagt. Men også flere av de som har hatt saken i retten og som har endt i dom, trekker frem det samme. Likevel, der saken har vært i retten og endt i dom, er anerkjennelse typisk mindre fremtredende. To informanter sier for eksempel at «Den største anerkjennelsen kom jo derfor i retten, og at en fikk en voldsoffererstatning er jo en god følelse det også»³¹ og «Jeg tenker at man allerede har fått en anerkjennelse når det har vært en straffesak»³². Et siste eksempel som kan trekkes frem er:

Først tenkte jeg at pengene var viktig, inntil jeg fikk dommen. Så fikk han mye høyere straff enn jeg trodde han skulle få (...) Det var en rettferdighet over at straffen var høy og at summen da betydde ganske lite.

- Intervju 23.

³¹ Intervju 14

³² Intervju 16

Betydningen man tillegger erstatning varierer, og erstatningsmottaker skaper mening og tillegger det vekt ut fra egne subjektive oppfatninger. En uttalelse som nettopp illustrerer dette følger under. I saken er det tilkjent under 50 000 kroner i oppreisning og saken endte med dom.

Det var mer det at jeg følte det var det endelige punktum. At da var alt ferdig på en måte. Og det ble et bidrag til å lukke noen dører, slik jeg nevnte. Men det er ikke bare å trykke på en knapp (...) det var et viktig punkt for det var noe av det siste som skjedde med den saken. Så da kunne jeg si at nå starter vi og begynner å gå videre igjen. Det var en slags markering for meg at jeg kanskje hadde bestemt meg for at nå er jeg ferdig med den prosessen, det var nok noe jeg hadde bestemt meg for selv.

- Intervju 19.

5.5.2 Erstatningsbeløpet

Det er stor variasjon i hvorvidt informantene har opplevd erstatningsbeløpet som «riktig» eller «rettferdig». Det er likevel slik at flere av erstatningsmottakerne uttrykker misnøye med erstatningsbeløpet. Dette til tross for at både bistandsadvokater og psykologer forteller om at erstatningsbeløpet kommer i andre rekke.

De som uttrykker størst tilfredshet med erstatningsbeløpet virker å være de som er utsatt for voldshendelser som kan karakteriseres som mindre alvorlige og som derfor har mottatt lavere beløp. Noen informanter oppgir at de ser på erstatningen som en slags «bonus» eller et hyggelig «plaster på såret» som de ikke visste at de kunne få og heller ikke hadde trodd at de skulle få når de søkte. Dette må ses i sammenheng med at de færreste kjenner til voldsoffererstatningsordningen før de blir utsatt for en voldshendelse. Videre har mange ikke særlige forventninger til erstatningsbeløpet i forkant. På spørsmål om erstatningsbeløpet ble opplevd som riktig forteller for eksempel en informant at:

Jeg vet ikke helt. For jeg hadde ikke søkt for og vet fremdeles ikke noe om hva andre får, så jeg vet ikke hva jeg kan få. Akkurat da jeg fikk pengene var det en veldig bra opplevelse.

- Intervju 13.

Noen av informantene hadde tidlig i prosessen forventinger til at erstatningssummen skulle være mye høyere enn hva de fikk. En del av disse informantene fortalte at forventningen ofte var basert på hva de hadde hørt om erstatning fra USA. Det samme poenget trekkes frem av en bistandsadvokat som forteller at det er en viktig jobb for bistandsadvokaten å realitetsorientere klienten når det gjelder forventning om erstatningsbeløp.³³ Andre informanter opplevde at forventningene til erstatning var

³³ Intervju med bistandsadvokat

høyere, basert på hva de opplevde at advokatene hadde snakket om, eller at informasjonen fra KfV fokuserte på hva makssummen var fremfor hva som var realistisk.

Selv om det er større tilfredshet med erstatningsbeløpet for sakene med lavere erstatningsbeløp, virker det likevel som erstatningen oppleves som mindre betydningsfull enn hva tilfellet er for mer alvorlige saker. Det virker blant annet å være fordi beløpene ikke er store nok til å utgjøre en substansiell forskjell i livene deres, slik noen informanter beskriver det. Videre tolker vi informantene slik at erstatningen reelt sett har hatt mindre betydning for enkelte som har fått tilkjent mindre beløp, sammenholdt med at denne gruppen med informanter hadde lite kjennskap til ordningen og lite forventninger til erstatning på forhånd.

Misnøyen med erstatningsbeløpet er i hovedsak knyttet til oppreisning. Noen av informantene opplever oppreisningen nesten som en «hån» eller en «vits». En informant som fikk tilkjent en lavere sum enn forventet sa at «Det var nesten komisk den summen».³⁴ Slik det fremgår i delkapittelet over, er anerkjennelse og rettferdighet nøkkelpunkter når det gjelder opplevelse av erstatning. Dersom beløpet oppleves som så lavt at man ikke ser sammenhengen mellom forbrytelse og beløp, er det nettopp rettferdighetsfølelsen det går utover. Det kan videre gi en opplevelse av at man ikke har blitt anerkjent.

Når det gjelder kompensasjon for økonomisk tap, er det enklere å se en tydelig sammenheng med kostnaden man har hatt og utmåling av erstatning. De siterte informantene som uttrykker misnøye med erstatningsbeløpet, viser i hovedsak til oppreisningen. Imidlertid er det også de som mener at de økonomiske kostnadene samlet sett har vært høyere enn hva en er tilkjent i erstatning, og uttrykker misnøye til den samlede summen.

To av informantene fortalte at de hadde opplevd at den øvre grensen på utbetalinger ble møtt, og begge så dette som problematisk.³⁵ I Voldsoffererstatningsloven §11 heter det at «For hvert enkelt skadetilfelle ytes det ikke høyere voldsoffererstatning enn 60 ganger grunnbeløpet i folketrygden». Det vil si at, med unntak av særlig tilfeller, så vil voldsoffer eller pårørende ikke kunne få utbetalt en høyere sum enn dette, per voldsak, uavhengig av kravets grunnlag. Maksgrensen er også lavere for saker som har skjedd før 2011. Dette problemet ble tatt opp i Kobbe, A. (2011) *Voldsoffererstatning—Gatejuristens erfaringer*, hvor det ble argumentert for at utbetalingstaket kan føre til at det blir forskjellig utbetaling basert på hvor mange familiemedlemmer det er i en berørt familie, og at dette kan føles urettferdig.³⁶ En pårørende fortalte at: «Symbolsk så føles det ganske urettferdig»³⁷ om at utbetalingssummene ble tilpasset til denne makssummen.

³⁴ Intervju 23

³⁵ Den ene saken var fra tidsperioden hvor den øvre grensen var 40 G, den andre saken var etter 2011 da den øvre grensen var hevet til 60 G

³⁶ Kobbe, A. Voldsoffererstatning—Gatejuristens erfaringer. (2011) *Kritisk juss*, 37(03), 211-216.

³⁷ Intervju 30

5.5.3 Forholdsmessighet mellom erstatningsbeløpet og voldshandlingen

Problemstillingen vi søker å belyse her, er hvorvidt informantene opplever forholdsmessighet mellom erstatningsbeløpet og den voldshandling de har blitt påført. Hvilke opplevelser og synspunkter har informantene når det gjelder sammenhengen mellom erstatningsbeløpet og voldshandlingen? Denne problemstillingen har nær sammenheng med spørsmålet om erstatningsbeløpet som vi har drøftet over. Det er flere som oppgir å ha lite forventinger til hva erstatningsbeløpet skulle være i forkant. Dette må kunne ses i lys av at de aller fleste informantene hadde liten kjennskap til ordningen før de søkte eller før det gjennom rettsak ble tilkjent erstatning, og videre lite kjennskap til hva andre har fått i lignende saker.

Siden erstatning for økonomisk tap er direkte knyttet til målbare utgifter som har påløpt som konsekvens av voldshandlingen, er forholdsmessighet mellom erstatningsbeløpet og voldshandlingen mest interessant å diskutere i lys av oppreisning og menerstatning. I utgangspunktet skal skadelidtes økonomiske tap dekkes fullt ut, men ordningen er subsidiær det vil si at man ikke skal få erstatning for utgifter man får dekket gjennom andre ytelser (trygdeytelser, offentlig helsevesen, forsikring, og annen økonomisk støtte som skadelidte er berettiget til som følge av skaden)³⁸. Det er flere av informantene som mener at det samlede økonomiske tapet har vært større enn hva som har blitt dekket. De forteller at de har hatt et tap som konsekvens av voldshandlingen som er udekket, og det oppleves som negativt. Merk at informantene viser til kostnader de har hatt forbundet med saken i bredt perspektiv og ikke vurderer det opp mot regelverket om hva som kan erstattes gjennom voldsoffererstatningsordningen eller andre ordninger for den saks skyld. Informantene vurderer heller ikke, slik vi tolker det, summen de har fått for økonomisk tap opp mot hva som er dokumentasjonskrav. Om det i vedtaket er begrunnet ut fra manglende dokumentasjon eller at voldsoffererstatningen ikke omfatter slike kostnader, kommer ikke frem i datamaterialet. Andre informanter mener at de har fått dekket samtlige utgifter. Videre trekker noen av informantene frem at vissheten om at fremtidige utgifter også dekkes (til for eksempel tannlege) gir en trygghet for fremtiden.

Forholdsmessighet mellom erstatningsbeløpet og voldshandlingen må ses i lys av hvordan man har opplevd selve beløpet. Dersom man uttrykker misnøye med beløpet, er det naturlig at man i liten grad opplevde at erstatningsbeløpet sto i stil med voldshandlingen. Det er imidlertid viktig å få frem at mange informanter synes det er vanskelig å svare på spørsmålet om forholdsmessighet – fordi det de er utsatt for ikke kan måles i penger. En informant sier for eksempel:

Det er veldig rart å snakke om psykisk og fysisk helse opp mot penger – det er ikke så enkelt å sette monetær verdi på hva som er greit, for det er jo aldri greit.

-Intervju 1

³⁸ Kompensasjon for økonomisk tap skal dekke behandlingsutgifter, tannbehandlingsutgifter, tingskade og inntektstap. Det er et grunnleggende prinsipp at skadelidtes økonomiske tap skal dekkes fullt ut, men i tråd med prinsippet om at voldsoffererstatningsordningen er subsidiær, gjøres det fradrag for utgifter man får dekket på annet vis (NOU 2016:9 s41). Videre dekkes ikke enhver tingskade, jf. Voldsoffererstatningsloven § 8. Fornærmede kan dermed i realiteten påføres faktiske kostnader som konsekvens av en voldshandling uten at det omfattes av voldsoffererstatningen eller andre av andre ytelser.

Flere av informantene opplever at erstatningsbeløpet i liten grad står i stil med den forbrytelsen man er utsatt for. Det trekkes frem at særlig oppreisningsbeløpet er lavt.

(...) tenker bare på oppreisningsbiten så er ikke det den største summen i verden og tenker man at et menneskeliv ikke er verdt mer enn det så kan man vel kanskje ikke si at det sånn sett står i stil til hva jeg tenker et menneskeliv er verdt.

-Intervju 12.

Noen av informantene har imidlertid et nyansert syn på oppreisningserstatningen. Til tross for at informantene opplever at den er (for) lav, har enkelte også reflektert over hva det er rimelig å kunne forvente. En informant som har fått oppreisning, og som mener den i liten grad sto i forhold til hva vedkommende var blitt utsatt for, forteller:

Det [oppreisningserstatningen] står ikke i stil i forhold til hva jeg har opplevd, men setter jeg det i et større perspektiv, i et samfunnsperspektiv så tenker jeg at det er viktig at vi ikke har så store erstatningssummer. (...) jeg skjønner at det ligger i vår lovgivning, i straffesystemet vårt, at det skal ikke erstatte noe tap som sådan, men at det skal være et ja, plaster på såret.

-Intervju 23.

Som tidligere nevnt (kapittel 5.3), er det svært interessant at flere av informantene på egenhånd trekker frem vedtaksbrevet de har mottatt fra KfV som en god forklaring og beskrivelse, og at det har bidratt til å skape en følelse av at hva de har fått tilkjent er et rettferdig beløp. Dette poenget finner vi igjen i flere intervjuer. Kommunikasjonen og et godt begrunnet vedtak, hvor KfV forklarer beløpets relasjon til utbetalinger i andre lignende saker, har mye å gjøre for aksept/fornøydhet. Dette er funn som ikke har kommet frem i tidligere forskning og litteratur om voldsoffererstatningsordningen.

Her illustrerer vi det med følgende uttalelser:

Jeg hadde forventet meg en plass mellom 20 000 og 100 000 pga. alvoret i saken. Men begrunnelse i det var så greit skrevet at det skapte forståelse. [...] Alle vil sikkert at beløpet kunne vært større, men jeg har forståelse for at beløpet er som det er, ettersom hvordan voldsofferkontoret fungerer så er det helt innenfor. Nå vet jeg jo hva voldsoffererstatning skal være og ikke – ut ifra det så er jeg fornøyd med hva jeg fikk.

- Intervju 11

Jeg håpet at jeg hadde en god sak, i og med at det var blind vold jeg ble utsatt for og takknemlig for at jeg fikk vite om ordningen. Jeg håpet selvfølgelig at KfV skulle forstå saken min. Jeg er veldig fornøyd med tilbakemeldingen de ga. I det skrevet jeg fikk etter at jeg hadde sendt

søknaden hadde de full forståelse for hendelsesforløpet og prosessen med å betale ut pengene gikk smertefritt og raskt og i tillegg fikk jeg den oppreisning jeg ikke hadde ventet.

-Intervju 17

5.5.4 Ansvarliggjøring

En av flere begrunnelser for voldsoffererstatningen er at staten har et ansvar for å beskytte sine innbyggere mot kriminalitet. I denne konteksten kan det å bli utsatt for vold anses som at staten svikter når det kommer til å yte beskyttelse. I Ot.prp. nr. 4 (2000-2001) heter det at: «Samfunnet har både et ansvar for å søke å sikre individet mot voldsovergrep og et ansvar for å bidra til å reparere skadene der overgrep har funnet sted.». Et slikt perspektiv eller dimensjon rundt at staten har sviktet finner vi i liten grad igjen blant informantene. Det er få eksempler på at ansvarliggjøring knyttes til at staten skal bli ansvarliggjort. Ansvarliggjøring blir i hovedsak knyttet til ansvarliggjøring (og/eller straff) av voldsutøver. Det kommer imidlertid frem syn som knytter seg til at det er rimelig at staten overtar erstatningsansvaret for at skadelidte skal motta erstatningen som er tilkjent, men også dette poenget trekkes sjeldent frem. Det virker snarere som at de fleste tar det som en selvfølgelighet at pengene som er tilkjent faktisk mottas.

Når det gjelder regress er det mange av informantene som ikke er klar over at staten kan kreve beløpet fra gjerningspersonen. I mange tilfeller er det heller ikke relevant, da det ikke foreligger dom.³⁹ Når informantene blir bedt om å beskrive hvorvidt det er av betydning om det er gjerningspersonen eller staten som betaler, mener en overvekt av informantene at det har en betydning at det er gjerningspersonene som betaler. Samtidig formidler flere informanter at de er klar over at det ofte ikke er mulig å kreve inn penger, og setter derfor stor pris på at staten kan tre inn å overta erstatning(sansvaret) for gjerningspersonen. I et intervju med en bistandsadvokat ble det også trukket frem at det er en mindre psykisk belastning for fornærmede at det reelt sett er Kontoret for voldsoffererstatning som utbetaler beløpet, og eventuelt tar en sak om regress mot skadevolder. Det faktum gjør det enklere for mange å kreve erstatning. Også noen informanter forteller at de synes det var lettere at utbetalingen av oppreisning kom fra staten fremfor direkte fra voldsutøver.

Flere er også opptatt av at gjerningspersonene og ikke skattebetalerne skal betale. En informant sa «Det viktigste for meg var at han skulle erstatte det som var skadet, ikke at jeg skulle få pengene», mens en annen forteller at «Det er ikke skattebetalerne som skal betale, men han som faktisk gjorde det». Et siste eksempel er følgende:

Det jeg savnet i ettertid for min del, det handlet om at han som har gjort det skal gjøre det godt igjen. Når jeg ikke vet om personen har betalt kravet, så sitter jeg igjen som et spørsmålstegn.

³⁹ I praksis kreves det regress når straffesaken er avgjort ved dom for straff, dom for erstatning, rettsforlik, vedtatt forelegg eller påtaleunntatelse.

Jeg skulle gjerne visst om han som skulle betale faktisk har dekket det jeg har tatt ut av velferds-samfunnet.

-Intervju 14

I andre tilfeller kan krav om regress gi uheldige konsekvenser, for eksempel er det et tilfelle hvor voldsutsatte har felles barn med voldsutøver og derav også et felles og fremtidig økonomisk ansvar for barna, hvor staten har krevd regress. Det har gitt en situasjon hvor voldsutøvers økonomiske byrde gjør at personen ikke klarer eller ikke vil innfri andre økonomiske forpliktelser. Informantene som trekker frem mulige uheldige virkninger er ikke nødvendigvis uenig i prinsippet om at det er gjerningspersonene som bør betale og dermed straffes, men trekker frem at det kan gi utilsiktede negative konsekvenser.

Det må også nevnes at noen informanter ikke ønsker at gjerningspersonen skal få en slik «tilleggsstraff». Synet på regress understreker nettopp hvor individuelt oppfatninger og opplevelser knyttet til voldsoffererstatningen kan være. Videre vil det finnes ulike forståelser av rettferdighet, og ulike oppfatninger om straff og ansvarliggjøring som både kan avhenge av kontekstuelle faktorer omkring saken, men som likeså kan relateres til personlige trekk ved erstatningsmottaker.

6. Virkninger av voldsoffererstatning

I dette kapitlet tar vi for oss mulige samfunnseffekter og hva de empiriske funnene kan bety i en større sammenheng, utover de enkelte brukernes opplevelse. Slik vi var inne på under vår tilnærming til prosjektet (i kapittel 4) er særlig de overordnede samfunnseffektene i liten grad målbare og dermed utfordrende å teste empirisk. En kvalitativ studie muliggjør ikke statistisk generalisering, men muliggjør å analysere og sannsynliggjøre antatte sammenhenger mellom virkninger for brukerne og virkninger på et samfunnsmessig nivå. Basert på de empiriske resultatene tar dette kapitlet dermed for seg voldsoffererstatningens samfunnseffekter.

I analysen trekker vi først frem et konseptuelt skille mellom symbolske og sosiale virkninger. Dette for å få frem at voldsoffererstatningen kan ha ulike typer virkninger. Videre tar vi for oss ulike idealtyper av erstatningsmottakere. Det er for å illustrere at voldsoffererstatningen kan ha ulike virkninger for ulike grupper av erstatningsmottakere. Mot slutten av kapitlet går vi nærmere inn på mulig utvirkende virkninger av voldsoffererstatningen.

Et overordnet funn er at voldsoffererstatningens bidrag til å skape annerkjennelse og tillit, klart kan bidra til samfunnseffekter. Det samme gjelder ordningens bidrag til å skape en følelse av rettferdighet. Videre ser vi at voldsoffererstatningen kan utgjøre en brikke i en bedringsprosess, men det er ikke praktisk mulig å isolere effekten av erstatning fra andre komponenter i samfunnets støtte til voldsutsatte. Det er slik vi ser det, den samlede innsatsen for å ivareta voldsutsatte som er av betydning. I det kan voldsoffererstatningen spille en positiv rolle sammen med andre tiltak.

6.1 Symbolske virkninger

I voldsoffererstatningens virkningskjede i kapittel 4 har vi beskrevet at voldsoffererstatningen kan bidra til samfunnseffekt i form av styrking av rettstaten og samfunnets legitimitet. Ikke minst kan det at staten overtar erstatningsansvaret være et allment signal til samfunnet om lovbruddenes alvorlighet og fornærmedes krav på vern og ivaretagelse. Som borgere forventer vi at det offentlige sikrer visse felles interesser i samfunnet i tråd med tanken om «samfunnskontrakten». Blant annet er det statens ansvar å forhindre kriminalitet. Der staten ikke har klart å sørge for offerets trygghet, kan det eksistere både moralske og økonomiske argumenter for en ordening som voldsoffererstatningen. Videre kan det argumenteres for at det er et felles ansvar å gi støtte til volds ofre.

Symbolske virkninger kan ikke enkelt verdsettes, og perspektiver som knytter seg til mulige overordnede begrunnelser for voldsoffererstatningen slik de som er nevnt over, finner vi lite direkte igjen i datamaterialet. Det at folk flest ikke reflekterer særlig rundt statens moralske ansvar overfor sine borgere er heller ingen overraskelse. Vi finner imidlertid tydelig støtte blant informantene om ordningens positive bidrag som åpenbart kan relateres til overordnede begrunnelser for ordningen.

I den sammenheng er *annerkjennelse* og *tillit* to nøkkelbegreper som tydelig gjør seg gjeldende gjennom analysen av datamaterialet. I tillegg til at flere av erstatningsmottakerne selv beskriver betydningen på en slik måte at det kan knyttets til disse begrepene, er det også tydelig støtte for det i intervjuene med psykologer og bistandsadvokater. Denne informantgruppen forteller om at volds ofrene gjerne har lite

søkelys på erstatningens betydning i form av penger og økonomi når de bestemmer seg for å kreve erstatning, men at hensikten bak som regel er et ønske om at «noen» skal høre på dem og tro på dem. Voldsoffererstatningen kan dermed gi en følelse av å bli anerkjent som offer, noe som antagelig vil gjøre seg særlig gjeldene i saker som er henlagt, og hvor den annerkjennelsen dermed ikke kommer i form av straff av gjerningsperson. For saker som har endt i dom finner vi lignende perspektiver.

Det å kompensere moralsk og økonomisk skaper videre en rettferdighetsfølelse. Der hvor saken er henlagt utgjør voldsoffererstatningen «den eneste kilden»⁴⁰ til rettferdighet, mens voldsoffererstatningen kommer som et viktig tillegg i saker som har endt i dom.

Mulige samfunnseffekter av slike perspektiver blir nettopp tillit til rettstaten og myndighetene og tillit til at rettsikkerheten blir ivaretatt. Det er viktige prinsipielle og symbolske effekter, helt uavhengig av eventuelle instrumentelle effekter som annerkjennelse og tillit kan bidra med i det videre.

Rettferdighet kan både ses i lys av ansvarliggjøring av stat eller gjerningsperson(er). Det første kan vi i mindre grad finne igjen direkte i intervjuer med erstatningsmottakere, hvor det snarere er fokus på ansvarliggjøring av gjerningsperson. De fleste oppfatter da også regress som en viktig komponent for rettferdighet. Det kan også henge sammen med at det er en viss skjevhet mot saker som har endt i dom i datamaterialet. Det er etter vår tolkning imidlertid implisitt at ansvarliggjøring av myndighetene også ligger til grunn når informantene reflekterer over viktigheten av annerkjennelse som offer. Intervjuer med bistandsadvokater og psykologer gir også mer støtte til ansvarliggjøring av myndighetene som en viktig brukereffekt.

Annerkjennelse, tillit og rettferdighet er alle viktige elementer på samfunnsnivå – det er mange som har søkt og fått erstatning, og det at man har tillit til hele strafferettspleien og opplever rettferdighet er viktig. Slik vi ser det bidrar det med å gi ordningen og hele strafferettssystemet legitimitet.

I materialet vårt finnes det ingen søkere som har fått avslag, men bistandsadvokater og psykologer er inne på konsekvenser av å søke, men ikke få tilkjent erstatning. Det kan oppleves som svært belastende. En konsekvens av det som er beskrevet ovenfor er nettopp at i tilfeller hvor man er utsatt for vold, men ikke får tilkjent erstatning (enten årsaken er at saken er foreldet eller at de ikke har blitt funnet som klart sannsynlig), på tilsvarende vis kan skape følelse av urettferdighet og mangel på rettsikkerhet.

Vi finner også at enkelte mottakere av erstatning kan oppleve en følelse av urettferdighet der erstatningssummen oppleves som så lav at det nærmest har blitt oppfattet som en «hån». Et eksempel kan være tilfeller der en person over flere år har blitt utsatt for vold i hjemmet, men der det kun er funnet bevist handlinger som har funnet sted en kort periode – en situasjon som kan bidra til at offeret nettopp føler at de ikke har fått annerkjennelse for det de er utsatt for. Avslag på søknaden kan bidra til å bygge opp under mistillit til systemet, med de helsemessige og psykologiske virkningene det kan gi.

⁴⁰ Voldsoffer kan også få annerkjennelse fra andre hold slik som offeromsorg og helsevesen

6.2 Sosiale virkninger

Ut fra en sosialpolitisk begrunnelse for voldsoffererstatningen skal staten gjennom ordningen bidra til å sikre innbyggernes helse, ve og vel og at ingen kommer spesielt dårlig ut økonomisk. Som kjent er ordningen subsidiær, slik at det er andre ordninger gjennom trykkesystemet som spiller en viktigere rolle i så måte. I en norsk kontekst med et omfattende velferdssystem kan nettopp andre ytelser påvirke betydningen av, og behovet for penger. Det er likevel støtte i datamaterialet for at voldsoffererstatningen kan ha sosiale virkninger. Med sosiale virkninger mener vi her virkninger som kan være et bidrag til en bedre livskvalitet for de som har vært utsatt for voldshandlinger. Da kan penger spille en vesentlig rolle. Sosiale virkninger vil videre ha nær sammenheng med symbolske virkninger. Fordi anerkjennelse, tillit og opplevelse av rettferdighet kan ha positiv betydning i en bedringsprosess.

Utgangspunktet er at dersom voldsoffererstatning bidrar til å legge saken bak seg vil det i tur gi bedre livskvalitet. Mulighet til å komme tilbake til arbeid, utdanning eller normal samfunnsdeltagelse er sosiale virkninger, men også en økonomisk virkning (både for samfunnet og den enkelte).

Vi har tydelige funn på at voldsoffererstatning utgjør et viktig økonomisk bidrag i en vanskelig økonomisk situasjon for grupper av mottakere. Dette er en brukereffekt som er synliggjort i forrige kapittel. Sammenhengene her mellom brukervirkninger og virkninger på samfunnsnivå er at økonomisk trygghet gir muligheter for livsutfoldelse og forbedret livskvalitet. Eksempelvis trekker informanter frem at erstatningspengene er brukt på aktiviteter som hjelper i en vanskelig situasjon – det gir hyggelige avbrekk og mulighet for å avhjelpe økonomiske bekymringer, som gjerne kan komme som tilleggsbelastning i en allerede presset situasjon.

Psykologer trekker også frem at mange av deres pasienter som er utsatt for alvorlige voldshendelser ofte befinner seg i en anstrengt økonomisk situasjon og at pengene derfor kan være et kjærkomment bidrag for å forbedre livskvaliteten, og gi nytteverdi for å bli bedre. De voldsutsatte kan ved hjelp av erstatning få én mindre ting å bekymre seg for. Her er det viktig å nevne at det er en stor del av mottakerne dette ikke vil gjelde for. For denne gruppen har erstatning andre funksjoner.

Videre har vi i kapittel 5 sett at flere benytter penger til å dekke psykologbehandling, noe som for mange ikke ville vært mulig uten midlene. Det kan tolkes som en samfunnsseffekt – voldsoffererstatningen har da gitt en instrumentell nytte ved at det bidrar til bearbeidelse, i forlengelsen å legge hendelser bak seg og gå videre i livet. At alvorlige traumatiserte har behov for langvarig behandling, og at det er et problem at det offentlige helsevesenet ikke har nødvendige ressurser til å følge opp pasienter over tid, er for øvrig et poeng en av de intervjuede psykologene trekker frem. I slike situasjoner er det nærliggende å tenke at det er andre deler av samfunnets ivaretagelse av voldsutsatte som spiller en større rolle enn erstatning.

Det er viktig å få frem at voldsoffererstatningen som et bidrag til å legge hendelsen bak seg ikke er et spørsmål som er relevant for alle. På den ene siden har man mottakere som ikke har et stort behov for å bearbeide hendelsen, da den ikke er opplevd som så belastende eller traumatiserende. Behovet kan likevel knytte seg til tillit og rettferdighet. Dersom denne gruppen måtte båret kostnader forbundet med voldshendelsen selv, kan det oppleves som svært urettferdig og mulig utfordret rettstatens legitimitet. På den andre siden har man de som har opplevelser som har vært så belastende og

traumatiserende (over tid, muligens) at en har blitt syk. I visse tilfeller er det etter vår vurdering urealistisk å se for seg at erstatningen skal ha instrumentell nytte. For grupper av mottakere vil det å komme tilbake i arbeid eller studier aldri være et relevant alternativ. Det er ikke dermed sagt at erstatningen ikke betyr noe i et samfunnsmessig perspektiv.

Når vi snakker om mulige sosiale virkninger er det nettopp slik at forbedret økonomisk situasjon og ordningen som et bidrag til å bearbeide hendelsen for noen er uvesentlig og for andre mer vesentlig. Det avhenger av behov og kontekst. Ikke minst avhenger det av hvilken *mening* erstatningsmottakeren selv tillegger erstatningen – men at ordningen utgjør et positivt bidrag til å legge en voldshendelse bak seg er det tydelig empirisk støtte for.

6.3 Betydning i bedringsprosessen

Det er tydelige funn at ordningen for mange bidrar positivt i det å håndtere en hendelse. Brukereffekter knyttes både til symbolske og sosiale virkninger (herunder økonomiske og psykologiske virkninger). Hva betyr det på samfunnsnivået? Etter vår vurdering betyr det at ordningen spiller en rolle og dermed utgjør en forskjell for de som er voldsutsatt. Voldsoffererstatning kan dermed utgjøre et mer eller mindre viktig bidrag i en bedringsprosess. Her er det viktig å poengtere at voldsoffererstatningen er en av mange *faktorer* som spiller en rolle – altså en *brikke* for å bearbeide hendelsen(e). Videre er det ikke alle som mottar voldsoffererstatning som må gjennom en bedringsprosess og som er traumatiserte av hendelsene i samme grad, da erstatningsmottakerne er en svært heterogen gruppe.

Det er ikke praktisk mulig å isolere effekter. Det er måten samfunnet møter voldsutsatte på samlet sett som er vesentlig, og kombinasjonen av ulike hjelpetiltak utgjør sammen en forskjell. Det å bli møtt av politiet på en god måte, det at samfunnet i dag tilbyr bistandsadvokat til de som er utsatt for alvorlig kriminalitet, det å bli møtt på en god måte av fastlegen og tilbudt god behandling i spesialisthelsetjenesten er alle viktige komponenter i bedringsprosessen. Særlig viktig er trolig oppfølging over tid for de voldsutsatte som er blitt traumatiserte. Opplevelse av ivaretagelse og rettferdighet er et viktig fundament for å kunne bearbeide hendelsen.

Ut fra funnene betyr voldsoffererstatning mye for de fleste som mottar det og er dermed et viktig bidrag i det å være i stand til å bearbeide hendelsen(e). At de som blir utsatt for vold i større grad går gjennom en bedringsprosess hvor en kan komme tilbake til en «normaltilstand», er en viktig samfunns-effekt.

Her det viktig å påpeke at det er svært mange kontekstuelle forhold som har betydning, det være seg hvorvidt saken endte i dom eller henleggelse, opplevelse av forholdsmessighet mellom beløp og hendelse, grad av fysiske og psykiske skader, samt hvordan man har opplevd det samlede tilbudet om hjelp i prosessen. Det er også nærliggende at individuelle forskjeller og personlighetstrekk kan spille inn. Konteksten vil igjen påvirke hva som er behovet og i det videre hvilken mening man selv tillegger erstatningen.

Det siste er et viktig poeng fordi ordningen som sådan ikke fremstår med klare målsettinger. Målsettingene er i liten grad operasjonalisert i målbare størrelser, mens begrunnelsene for ordningen er forankret i statens moralske ansvar overfor innbyggeren.

6.4 Idealtyper

Som nevnt vil virkninger være avhengig av mange og komplekse bakenforliggende variabler. Mottakere av voldsoffererstatning har ulike behov, historier og forutsetninger. Det er nærliggende at sakens natur, for eksempel alvorlighetsgrad, kan tenkes å være blant de aller viktigste faktorene for behovet for å bli ivaretatt. Det er for eksempel ikke like relevant å snakke om voldsoffererstatningens bidrag til å legge saken bak seg og komme tilbake til samfunnsdeltakelse for personer som ikke har opplevd psykologiske ettervirkninger, mens det for andre med andre behov kan utgjøre en betydelig forskjell. Samtidig kan en også forvente at personlighet spiller inn, noe som er vanskelig å avgjøre betydningen av og dessuten vanskelig å avdekke gjennom intervjuer.

Forskjeller i hva som oppleves som behovet må ses i relasjon til økonomi, selvfølelse eller helsesituasjonen. Oxford Research sin tolkning er at ulike problemkompleks produserer ulike virkninger, og ulik grad eller styrke i virkninger. Med det som utgangspunkt, forsøker vi her å trekke frem noen idealtypiske grupper eller kjennetegn ved grupper av mottakere. Dette gjør vi for å illustrere at det er noen sammenhenger mellom brukereffekter og samfunns effekter som har utkrystallisert seg gjennom de empiriske funnene. Her er det imidlertid nødvendig å gjøre det klart at selv om dette er overordnede mønstre vi mener å finne i dataene og dermed generaliserte trekk, er det nødvendig å være oppmerksom på individuelle forskjeller og uskarpe grenser mellom gruppene.

Orientert mot økonomisk kompensasjon

Det virker å være en gruppe mottakere hvor det typiske eksempelet er den som er utsatt for en voldshendelse, men som ikke er traumatisert. Hvor skyldspørsmålet har vært rimelig åpenbart, saken har endt i dom, mottaker er i jobb og deltar normalt i samfunns livet. Mottakeren har heller ikke stått i fare for å falle ut av arbeidslivet. Dette virker å være de som er utsatt for mer tilfeldige engangshendelser og som virker å oppfatte hendelsene som mindre alvorlige. Beløpet de har mottatt kan likevel være relativt stort, det kan for eksempel dreie seg om økonomisk kompensasjon for tannskader som er kostbart å reparere. Selv en mindre tannskade kan påføre store utgifter gjennom reparasjoner, hyppig kontroll og oppfølging. For denne gruppen er anerkjennelse som offer mindre viktig, men det at de kompenseres for et tap de ikke ville hatt dersom de ikke var utsatt for vold oppfattes som svært viktig og i flere tilfeller som en selvfølge.

Mottakere i denne gruppen ville basert på våre funn følt seg urettferdig/urimelig behandlet dersom ikke kostnadene hadde blitt kompensert. Slik sett har kompensasjon betydning for tillit til politi, rettsvesen og samfunnet for øvrig. Et stikkord her er rettsikkerhet (uten at informantene nødvendigvis selv bruker det begrepet). I denne gruppen tar mange det som en selvfølge at staten skal kompensere for utgifter som er knyttet direkte til hendelsen. Vi finner også at denne gruppen anser erstatning som en rettferdig straff for forbryteren og er opptatt av at det er forbryteren selv, og ikke staten som skal betale. Noen ønsker å påføre mest mulig straff, mens andre er mer opptatt av at en selv ikke skal ha særlige økonomisk ulemper.

Erstatningen er en bonus

Det er en gruppe i vårt datamateriale hvor de kontekstuelle trekkene bak ligner gruppen ovenfor, men hvor de ikke har betydelige kostnader knyttet til hendelsen de ble utsatt for. I denne gruppen finner vi personer som voldsoffererstatningen ikke har noen videre eller dypere betydning for. Det utgjør ikke en stor del av utvalget, men nok til at vi ser det som et mulig systematisk trekk. Det at gruppen i liten grad er representert i utvalget kan begrunnes i at de har mindre følelser og interesser knyttet til ordningen og dermed har mindre interesse av å delta i intervju.

For denne gruppen har voldsoffererstatning i mindre grad betydning for annerkjennelse, tillit, forbedring av selvfølelse eller et bidrag til å legge saken bak seg. Behovet for voldsoffererstatning oppfattes ikke som så stort, verken som økonomisk bidrag eller som et middel for å legge saken bak seg. I denne gruppen er flere likevel positivt innstilt til ordningen og er opptatt av at den kan være viktigere for de som er utsatt for hendelser verre enn de selv. Innenfor denne gruppen kan det naturligvis være stor variasjon – men et overordnet trekk er at det er de mottakerne som ikke sliter med traumer eller ettervirkninger og som heller ser voldsoffererstatningen som en form for «bonus» og en «hyggelig» overraskelse. For denne gruppen tolker vi det til at voldsoffererstatning har mindre virkninger/effekt. Sagt på en annen måte: om denne gruppen ikke hadde fått tilkjent erstatning hadde det neppe utgjort en samfunnsmessig forskjell. Det ville imidlertid vært svært utfordrende å avgrense ordningen for å ekskludere denne gruppen, da betydningen av erstatning variere stort mellom enkeltpersoner uten at det utelukkende kan knyttes til alvorlighetsgrad.

Erstatning betyr mye

For de fleste mottakere betyr erstatningen mye. En samfunnseffekt som følger logisk av det vi har diskutert ovenfor er at annerkjennelse, tillit og opplevelse av rettferdighet kan være et bidrag til å komme ut av depresjon, bidra til å være en «agent i eget liv» og bevege seg vekk fra en vond situasjon. Hvor stort eller lite det positive bidrag er varierer som følge av kontekstuelle og individuelle trekk ved mottakeren, og kan heller ikke måles empirisk. Langt ute i virkningskjeden kan erstatning bidra til å bedre livskvalitet, familiesituasjon, samliv, arbeid og lignende.

I denne gruppen har informantene bevissthet rundt erstatningens bidrag. De har skapt en dypere mening og gjort seg opp tanker om hva erstatningen betyr for dem. De kan ha et ambivalent forhold til selve pengene, men er meget positive til ordningen som sådan og tydelig på at ordningen har spilt en viktig rolle for dem. Blant denne gruppen av mottakere ses voldsoffererstatning som et bidrag som virker positivt – voldsoffererstatning skaper en følelse av å bli ivaretatt av systemet.

For disse utgjør voldsoffererstatningen en forskjell og erstatningen brukes som et redskap til å bearbeide opplevelser av hva de har blitt utsatt for. Hvor stort bidraget er, eller styrken i bidraget er derimot ikke mulig å fastslå. Som voldsutsatt oppstår behov for ivaretagelse, og da kan det være andre mekanismer som teller mer enn et erstatningsbehov. Mange voldsutsatte lider for eksempel av post-traumatiske stresslidelser, og da vil det oppstå et stort behandlingsbehov.

Videre har noen et stort behov for straff av gjerningspersonen, mens det for andre ikke kommer i første rekke. For noen er beløpet i seg selv viktig, mens det for andre tillegges langt mindre vekt. Denne gruppen er slik vi tolker det svært sammensatt.

De alvorligste sakene

Også denne gruppen av mottakere er svært sammensatt. Det er en gruppe som er utsatt for de aller mest alvorlige hendelsene hvor det er vanskelig å se for seg at erstatning skal bidra til å nå en «normaltilstand». For denne gruppen av mottakere er anerkjennelses- og rettferdighetsdimensjonen av vesentlig betydning. Gruppen er sammensatt blant annet i betydningen av at det kan eksistere stor misnøye, eller skuffelse knyttet til hjelpen de har fått (eller mangel på sådan), men det kan også være de som opplever at deler av hjelpeapparatet, slik som Støttesentrene for kriminalitetsutsatte, krisesentre, voldtekstmottak etc. har bistått med god hjelp.

I denne gruppen kan det videre finnes de av erstatningsmottakerne som uttrykker stor misnøye med erstatningsbeløpet, og begrunner det i flere forhold. Det kan blant annet være de ikke er tilkjent for *alt* det de er utsatt for, men at det kun er deler av hendelsen(e) som er anerkjent gjennom vedtaket. Det begrunnes også i at det ikke oppleves å være forholdsmessighet mellom utmåling av erstatning og hva de er utsatt for. Videre befinner de som er alvorlig traumatiserte seg ofte i en vanskelig økonomisk situasjon, og voldsoffererstatningen er sjelden av en slik størrelse at det utgjør en fundamental forskjell i så måte.

Argumentet her er at det for en gruppe av erstatningsmottakere er irrelevant å forvente instrumentelle virkninger som følge av erstatningen – da må vi huske på at flere mottakere er utsatt for svært grov kriminalitet hvor det er urealistisk at vedkommende skal ta del i arbeidsliv og sivilsamfunnet på samme måte som den øvrige befolkningen. Det er personer som har behov for behandling og oppfølging av helsevesenet resten av livet. For en (under)gruppe av mottakere er den dominerende opplevelse at samfunnet har sviktet og at voldsoffererstatning ikke bøter på det.

6.5 Utsiktede virkninger

Det er i hovedsak to poeng vi ønsker å trekke frem i denne delen. Det er at ventetiden ved søknader er problematisk og kan få uheldige virkninger. Det andre er at ordningen er lite kjent, noe som etter vår vurdering kan bidra med å begrense mulige samfunnsvirkninger.

Vi finner en svært negativ brukereffekt/samfunns-effekt av den lange ventetid (saksbehandlingstiden). Mulige positive effekter blir satt på vent. Man kommer ikke helt i gang med å komme seg ut av en vanskelig situasjon og realisere de positive virkninger av voldsoffererstatningen. Ventetiden blir en merbelastning. Det er tydelig støtte for at ventetiden gir uheldige konsekvenser og bidrar med å sette bearbeidelse og bedring på vent (setter livet på vent som enkelte hevder). Det er særlig psykologene vi har intervjuet som vektlegger at den lange saksbehandlingstiden er negativ.

Voldsofferordningen fremstår som i liten grad kjent. Det kan være en barriere for å fullt ut realisere de symbolske samfunnseffektene. Offentligheten og borgerne kjenner trolig i mindre grad konkret til ordningen. Samtidig er tilliten til rettssystem og institusjoner høy i Norge. Det er også som vi har pekt på vanskelig å isolere effekten av voldsoffererstatning fra andre faktorer som bidrar til å skape og opprettholde de symbolske virkninger.

I tillegg kan nennes at noen mottakere av voldsoffererstatning, kan ha et ambivalent forhold til pengene – de vet ikke hva de skal bruke det til, eller det er et visst ubehag knyttet til ha pengene eller kjøpe noe varig som kan være en påminnelse om hendelsen. Det kan gi uheldig virkninger for enkelte. Uten at det er grunnlag for å hevde at det er en negativ samfunnsvirkning, da de aller fleste er takknemlig og fornøyd over pengene. De aller fleste beskriver også at de har *behov* for pengene.

7. Sammendrag

Denne rapporten er en kvalitativ studie av virkninger av voldsoffererstatning hvor hovedfokuset har vært å avdekke bruker- og samfunnseffekter ved voldsoffererstatningen. Rapporten er bestilt av Justis- og beredskapsdepartementet og utført av Oxford Research i perioden desember 2018 til september 2019. I det følgende oppsummerer vi kort rapportens innledende del, før vi tar for oss de mest sentrale funnene i prosjektet.

Datamaterialet som danner grunnlaget for rapporten, består i hovedsak av intervjuer med mottakere av voldsoffererstatning. Til sammen er det gjennomført 39 intervjuer med erstatningsmottakere. Kontoret for voldsoffererstatning (KFV) har bistått i arbeidet med å gjøre tilfeldige uttrekk av mulige informanter for så å rette forespørsel om samtykke til at Oxford Research kunne ta kontakt for intervju. Videre er det gjennomført intervjuer med enkelte bistandsadvokater og psykologer, så vel som fagpersoner med kunnskap på området. Karl Dahlstrand, lektor i rettsosiologi ved Rettssosiologisk Institutt ved Lund universitet har bistått prosjektteamet med faglig og metodisk rådgivning underveis i prosessen.

Etter voldsoffererstatningsloven § 3 tilkjennes voldsoffererstatning den som har lidd personskade som følge av en straffbar handling som krenker livet, helsen eller friheten, eller offerets etterlatte⁴¹. Ordningen med voldsoffererstatning fremstår ikke med en entydig begrunnelse, og har over tid vært diskutert politisk og begrunnet i ulike hensyn. Et klart juridisk utgangspunkt er at skadevolder står økonomisk til ansvar for sine handlinger overfor skadelidte, men skadelidtes erstatningskrav kan imidlertid være verdiløst hvis skadevolderen er ukjent eller betalingsudyktig. I en del tilfeller trer derfor staten inn og betaler erstatning til fornærmede gjennom voldsoffererstatningsordningen. Det anses normalt ikke å være en statlig oppgave å yte erstatning for skade som privatpersoner blir påført av andre privatpersoner. Staten er ikke ansvarlig for den påførte skaden, men gjennom voldsoffererstatningsordningen får en gruppe skadelidte et særskilt erstatningsrettslig vern.

7.1 Brukereffekter

Overordnet finner Oxford Research at det betyr mye å motta voldsoffererstatning. Det gjelder både i tilfeller hvor saken har endt i domfellelse og når saken har endt med henleggelse. I sistnevnte tilfellet oppleves erstatningen imidlertid som særskilt viktig fordi den voldsutsatte gjennom tilkjent erstatning opplever å ha blitt trodd eller blitt anerkjent som offer, en anerkjennelse som ikke har kommet i form av dom. Funnene tyder på at denne dimensjonen er desto viktigere når det mangler bekreftelse gjennom straffesak, men også i saker som har endt i dom finner vi samme type beskrivelser om anerkjennelse, det å bli trodd, straff av voldsutøver også videre, som viktige dimensjoner i voldsoffererstatningen.

Flere oppgir uavhengig av utbetalingssum at det viktigste med voldsoffererstatningen ikke er selve pengene, men betydningen av å bli trodd, og den anerkjennelsen av at man er utsatt for urett. Voldsoffererstatningen skaper dermed en følelse av rettferdighet som beskrives som viktig av de fleste

⁴¹ Voldsoffererstatningsloven § 3

informantene. I den sammenhengen betyr det svært mye å få tilkjent erstatning. Det er i liten grad systematiske forskjeller mellom sakstyper eller erstatningsbeløp, men det virker å ha større betydning i saker som er henlagt. Videre er det i utvalget saker som kan karakteriseres som mindre alvorlige. I slike tilfeller er det slik vi tolker det, mindre betydningsfullt å motta voldsoffererstatning. I de sakene tillegges ikke erstatningen noen dypere mening. Interessen knytter seg snarere hovedsakelig til at en kompenseres for utgifter man har i forbindelse med saken.

Annerkjennelse og tillit er, slik Oxford Research tolker funnene, to nøkkelbegreper for å forstå ordningens bidrag for den enkelte bruker. Men i forlengelsen er dette begreper som også gjør seg gjeldene i et samfunnsmessig perspektiv. Det kommer vi nærmere tilbake til nedenfor i punkt 7.2 i delen om samfunnseffekter.

Gitt kriminalitetsstatistikken er det få som søker voldsoffererstatning. Funnene peker på at mange har fått kjennskap til ordningen gjennom tilfeldigheter. Det kan peke mot at mange som kan ha rett på erstatningen ikke søker. Ordningen kan tenkes å få større samfunnsmessig betydning dersom den blir bedre kjent.

Videre er rasjonale for ordningen lite kjent. I intervjumaterialet finner vi at de fleste informanter ikke aktivt skiller mellom oppreisning og kompensasjon for økonomisk tap når de vurderer hva erstatningen har betydd. Dette er to erstatningsposter som kan begrunnes ulikt, men vurderes samlet. Informantene differensierer dermed i liten grad mellom betydningene av de ulike erstatningspostene. Det at hensikten bak ordningen er lite kjent gjør at det i stor grad blir opp til den enkelte erstatningsmottaker å skape en mening om hva voldsoffererstatningen betyr. Følgelig er oppfatninger om betydning svært individuelt (personlighet kan antagelig også spille en rolle). Funnet nyanseres av at god kommunikasjon og et godt begrunnet vedtak, hvor beløpet forklares godt, har betydning for hvordan informantene opplever erstatningen. Etter Oxford Researchs oppfatning kan en tydeligere kommunikasjon rundt ordningens hensikt og beløpsgrensene bidra til å skape større tilfredshet rundt ordningen.

Videre er det tydelig at selve utbetalingen oppleves som særlig betydningsfull for mottakere i en vanskelig økonomisk situasjon (enten forut for, eller som resultat av hendelsen og/eller rettsprosessen). Dette er funn som ikke overrasker. Funnene indikerer også at erstatningen er mindre betydningsfull for de som har vært utsatt for det som kan betegnes som mindre alvorlige hendelser, enn hva tilfellet er for de som er utsatt for mer alvorlige voldshendelser, seksuallovbrudd og/eller hendelser som har pågått over tid. Videre er informantene opptatt av det vi kan kalle økonomisk rettferdighet. Det vil si at de opplever at det er rett og rimelig at man som voldsutsatt får dekket kostnader som er direkte konsekvens av at man er utsatt for en voldshendelse, av flere oppfattes det som en selvfølge at staten trer inn og overtar erstatningen. Det er også tydelige funn på at det oppfattes enklere å måtte forholde seg til et myndighetsorgan heller enn voldsutøver, samtidig som regress mot gjerningspersonen jevnt over oppfattes som viktig. Viktigheten av regress knyttes gjerne til et ønske om straff og ansvarliggjøring av voldsutøver.

Det å bli utsatt for vold kan både fra et moralsk og juridisk perspektiv anses som at staten har sviktet i å yte beskyttelse til sine borgere. Et perspektiv om at erstatningen også er viktig med tanke på ansvarliggjøring av staten er et perspektiv rundt voldsoffererstatningen vi i liten grad finner igjen blant informantene. Voldsoffererstatningen er, slik Oxford Research tolker funnene, imidlertid et bidrag til

en følelse av å bli ivaretatt. I et samfunnsperspektiv har det åpenbart sammenheng med rettsikkerhet og allmenn tillit til strafferettssystemet. At folk flest ikke reflekterer særlig rundt statens moralske ansvar overfor sine borgere betyr heller ikke at det er uviktig i et samfunnsperspektiv.

Når det gjelder hva pengene typisk blir brukt på er det lite systematikk i funnene, men hva en velger å bruke pengene på kan knyttes til livssituasjon og behov. På samme måte som vil være tilfelle for bruk av andre økonomiske midler. Mange av informantene peker på at pengene brukes til vanlig livsopphold, mens andre har spart pengene, brukt det til bolig, førerkort og reise. Behov, bruk og nytte av selve pengene varierer fra en erstatningsmottaker til en annen. For mange er det imidlertid et viktig og kjærkomment bidrag i en vanskelig livssituasjon (økonomisk så vel som psykologisk). Merk at beløpets størrelse i mange saker er såpass beskjedent at det ikke anses som egnet for å utgjøre en substansiell forskjell i mottakerens liv. Men menerstatning og kompensasjon for økonomisk tap er beløp som kan være høye (sammenlignet med oppreisning). Det er dermed erstatningsposter som kan ha større betydningen på langsiktig livssituasjon.

Vi finner at arbeid knyttet til søknadsprosessen, slik som utfylling av søknad og det å fremskaffe dokumentasjon stort sett oppleves som overkommelig. Dette må ses i sammenheng med at de fleste har fått hjelp til å søke, enten av bistandsadvokat, bekjente, de tidligere rådgivningskontoret for voldsoffererstatning eller andre. Videre hjelper også behandlingsinstitusjoner pasienter å søke om erstatning. Eventuell kontakt og dialog med KfV vurderes jevnt over som positivt. Det at selve søknadsprosessen oppleves som grei må også ses i sammenheng med at en overvekt av sakene i vårt utvalg har endt i dom. Videre finner vi at voldsoffererstatningen ikke typisk står i hovedsetet når prosessen knyttet til saken forløper seg. Bistandsadvokater og psykologer forteller om at klient/pasient må «pushes» til å søke.

Når det gjelder saksbehandlingstiden oppfattes den på varierende måte. Flere har også forventet at det vil ta tid og derfor ikke sett tidsaspektet som særlig problematisk. Hvorvidt tidsaspektet fra søknad til utbetaling oppleves belastende må også ses i sammenheng med det ovennevnte – at voldsoffererstatning ikke er det som står fremst for fornærmede i en straffeprosess. Det kommer så å si litt på siden av hva som oppfattes som viktigst for mange. Begrunnet i funn fra intervjuer med noen av erstatningsmottakerne og intervjuer med psykologer og bistandsadvokater, er det imidlertid støtte for at ventetiden utgjør en merbelastning med tydelige negative konsekvenser. Lang saksbehandlingstid setter dermed bedringsprosessen på vent for enkelte mottakere.

7.2 Samfunnseffekter

Det å vurdere samfunnseffekter ved voldsoffererstatningen er en analytisk øvelse. Virkninger på samfunnsnivået kan ikke måles direkte, men vi kan sannsynliggjøre mulige samfunnseffekter med bakgrunn i det empiriske materialet. Diskusjon av samfunneffekter handler om å trekke logiske sammenhenger mellom hva som er effekter for brukerne og hvilken betydning det kan få på samfunnsnivå. Voldsoffererstatningen er tydelig viktig for den begrensede populasjonen av mottakere, men hvilke konsekvenser kan positive virkninger på brukernivå ha på samfunnsnivået?

I analysen trekker vi et konseptuelt skille mellom symbolske og sosiale virkninger. Det er tydelig støtte for at voldsoffererstatningen bidrar med en følelse av å bli sett, trodd og ivaretatt, og videre en

opplevelse av rettferdighet. Dette er symbolske virkninger hos den enkelte bruker, hvor mulige samfunneffekter blir tillit til rettstaten, og myndighetene, samt tillit til at rettsikkerheten blir ivaretatt. Det er slik Oxford Research ser det, viktige prinsipielle effekter, som er uavhengige av eventuelle instrumentelle effekter ordningen måtte bidra med. Det er elementer i det som kan omtales som rettstatens legitimitet og voldsutsattes krav på vern og ivaretagelse.

Med sosiale virkninger sikter vi til virkninger som kan være et bidrag til en bedre livskvalitet for de som har vært utsatt for voldshandlinger, eller i det minste et bidrag til å bearbeide traumer å komme tilbake til en normalsituasjon. Da kan penger rent praktisk sett spille en vesentlig rolle. Men sosiale virkninger har også nær sammenheng med symbolske virkninger fordi annerkjennelse, tillit og opplevelse av rettferdighet kan ha positiv betydning i en bedringsprosess. Dersom voldsoffererstatning er et bidrag til normal samfunnsdeltagelse er det både sosiale virkninger, men også økonomisk (både for samfunnet og den enkelte).

Det er viktig at argumentet ikke trekkes for langt. På den ene siden har vi tydelige funn som peker mot at voldsoffererstatningen er så viktig at det utgjøre en faktisk forskjell og dermed er en brikke i en bedringsprosess. Voldsoffererstatningen kan dermed i større eller mindre grad påvirke positivt. På den andre siden er fornærmede en heterogen gruppe preget av individuelle oppfatninger, meninger og behov og hvor det er stor variasjon i kontekstuelle trekk ved sakene.

Slik vi ser det, eksisterer det noen ytterpunkter. Ikke alle som er utsatt for vold er alvorlig traumatisert og har like stort behov for annerkjennelse og ivaretagelse. Enkelte grupper av erstatningsmottakere har heller ikke behov for å tillegge erstatningen en dypere mening. Videre er andre så traumatisert at det er helt urealistisk å forvente at voldsoffererstatningen skal ha en instrumentell effekt – det vil si være et bidrag til å komme tilbake i jobb eller skole. Slik vi ser det kan det også være problematiske sider ved å forvente instrumentelle effekter både grunnet måleproblemer, men også fordi voldsoffererstatningen har moralske og etiske sider ved seg som kan ha viktige virkninger uavhengig av instrumentelle effekter.

Virkeligheten er også kompleks – det er utfordrende å se årsakssammenheng mellom voldsoffererstatning og psykososial forbedring. Begrunnet i det empiriske materialet er det måten samfunnet møter voldsutsatte på samlet sett som sammen gir effekt, og kombinasjonen av ulike hjelpetiltak som til sammen kan utgjøre en substansiell forskjell. Opplevelse av ivaretagelse og rettferdighet er et viktig fundament for å kunne bearbeide hendelsen, men i det bildet utgjør trolig andre faktorer i samfunnets ivaretagelse av volds ofre også betydelige bestanddeler. Utvidelse i bistandsadvokatorordningen, større søkelys på fornærmede og etterlattes rettigheter og vern, det å bli møtt på en god måte av politiet og helsevesen, er alle viktige komponenter i en bedringsprosess. Særlig viktig er trolig at det tilbys helsehjelp og oppfølging over tid for de voldsutsatte som er blitt traumatiserte.

Informantoversikt

I tabellen under er en oversikt over informantene og de mest sentrale trekk ved sakene. Når det gjelder type erstatning er ikke informantene alltid i stand til å peke ut det selv. Samtidig er det i de fleste intervjuene tydelig hva slags erstatning det dreier seg om. Vi kan likevel ikke utelukke at det kan være tilkjent kompensasjon for økonomisk tap i tillegg til oppreisning i noen av sakene, selv om det ikke kommer frem i tabellen. Videre er det ikke mulig å kategorisere sakstype etter straffebestemmelser, men ut fra informantenes beskrivelser har det vært tydelig på et overordnet nivå hva slags sakstype det gjelder. Når det gjelder vedtakstidspunkt husker ikke alle informantene eksakt tidspunkt. Typisk oppgis eksempelvis 2015/2016 eller 3-4 år siden. Videre har enkelte saker flere vedtakstidspunkt.

Id	Beløpsgruppe	Type erstatning	Kjønn	Aldersgruppe	Årstall for vedtak*	Utfall av saken	Type hendelse(r)
1	<50 000	Oppreisning	M	31-49	Ca. 2014	Dom	Kroppskrenkelse
2	50 000-199 999	Oppreisning	K	31-49	2018	Dom	Vold i nære relasjoner
3	50 000-199 999	Oppreisning, kompensasjon for økonomisk tap	K	50<	Ca. 2015	Henlagt	Vold i nære relasjoner
4	Mangler data	Kompensasjon for økonomisk tap	M	31-49	2014	Dom	Voldsepisode
5	<50 000	Oppreisning	M	31-49	2017	Henlagt	Voldsepisode
6	50 000-199 999	Oppreisning, kompensasjon for økonomisk tap	K	31-49	Ca. 2018	Ikke rettskraftig dom	Seksualforbrytelse
7	<50 000	Oppreisning	M	50<	Ca. 2015	Dom	Voldsepisode
8	200 000<	Oppreisning, kompensasjon for økonomisk tap, menerstatning	K	20-30	2015	Henlagt	Vold i nære relasjoner
9	<50 000	Oppreisning og kompensasjon for økonomisk tap	K	50<	2016	Dom	Voldsepisode
10	<50 000	Oppreisning	M	31-49	Ca. 2014	Dom	Vold og ran
11	<50 000	Oppreisning	M	31-49	2015	Ingen rettsak - bøter for kroppskrenkelse	Vold på arbeidsplassen
12	200 000<	Oppreisning, kompensasjon for økonomisk tap	K	50<	Ca.2013	Manglende data	Vold i nære relasjoner
13	<50 000	Oppreisning	K	31-49	2015	Henlagt	Vold i nære relasjoner
14	<50 000	Oppreisning, kompensasjon for økonomisk tap	M	31-49	2015	Dom	Vold
15	<50 000	Sannsynlig kompensasjon for økonomisk tap	M	20-30	-	Dom	Voldsepisode
16	200 000<	Menerstatning, kompensasjon for økonomisk tap	K	20-30	2018	Dom	Voldsepisode
17	50 000-199 999	Oppreisning, kompensasjon for økonomisk tap	M	31-49	2005,2014	Henlagt	Voldsepisode
18	<50 000	Oppreisning, nylig søkt menerstatning	K	31-49	2017	Dom	Voldsepisode
19	<50 000	Oppreisning	K	31-49	2013	Dom	Ran
20	<50 000	Oppreisning	M	50<	2017	Henlagt	Voldepisode

Virkningene av voldsoffererstatning

21	200 000<	Oppreisning, menerstatning	K	20-30	2006	Dom	Seksualforbrytelse
22	<50 000	Mangler data - sannsynlig kun oppreisning	K	20-30	2016	Dom	Seksualforbrytelse
23	<50 000	Oppreisning	K	50<	2017	Dom	Voldsepisode
24	50 000-199 999	Oppreisning	K	20-30	2016	Dom i tingrett, frikjent i lagmannsrett	Seksualforbrytelse
25	<50 000	Mangler data – Sannsynligvis kompensasjon for økonomisk tap	M	50<	-	Dom	Voldsepisode
26	200 000<	Kompensasjon for Økonomisk tap, menerstatning. Oppreisning direkte fra skadevolder.	M	20-30	2016	Dom	Seksualforbrytelse
27	200 000 <	Oppreisning og kompensasjon for økonomisk tap	K	31-49	2018	Dom etter anke	Vold i nære relasjoner
28	50 000-199 999	Oppreisning	K	20-30	2014	Dom	Vold i nære relasjoner
29	50 000- 199 999	Oppreisning og muligens kompensasjon for økonomisk tap	K	31-49	2016	Dom	Vold i nære relasjoner
30	200 000<	Oppreisning og kompensasjon for økonomisk tap	K	50<	2014	Dom	Pårørende
31	<50 000	Oppreisning	K	31-49	2015	Dom	Vold i nære relasjoner
32	200 000<	Oppreisning og kompensasjon for økonomisk tap	M	31-49	2010	Dom	Voldsepisode
33	50 000- 199 999	Oppreisning	K	31-49	2014	Henlagt	
34	<50 000	Oppreisning og kompensasjon for økonomisk tap	M	31-49	-	Dom	Voldsepisode
35	50 000- 199 999	Oppreisning	K	50<	2014	Henlagt	Seksualforbrytelse
36	200 000<	Oppreisning og kompensasjon for økonomisk tap	M	20-30	2013	Dom	Voldsepisode
37	<50 000	Oppreisning og kompensasjon for økonomisk tap. Søknad om menerstatning inne.	M	31-49	2016	Henlagt	Voldsepisode
38	<50 000	Oppreisning	M	20-30	2015	Dom	Voldsepisode
39	<50 000	Oppreisning	K	50<	2017	Ukjent	Voldsepisode

Litteratur

- Dahlstrand, K. (2012): *Kränkning och opprättelse. En rättssociologisk studie av kränkingsersättning till brottsoffer*, Doktorgradsavhandling, Lund: Lund Universitet.
- Diesen, C. (2011): *Terapeutisk juridik*, (1. oppl.) Malmø: Liber.
- Englebrecht, C. M. (2011): «The struggle for ‘ownership of conflict’: An exploration of victim participation and voice in the criminal justice system», *Criminal Justice Review*, 36(12), s. 129-151.
- Feldthusen, B., Hankivsky, O., og Greaves, L. (2000) «Therapeutic Consequences of Civil Actions for damages and Compensation Claims by Victims of Sexual Abuse» *Canadian Journal of Woman and Law*, 12: 66-116
- Friberg, S. 2010: *Kränkingsersättning. Skadestånd för kränkning genom brott*, Uppsala: Iustus forlag.
- Lernestedt, C. & Tham, H. (red.) (2011): *Brottsoffret och kriminalpolitikken*, Stockholm: Norstedts juridik.
- Nilsen, L., Å. Langballe og G. Dyb (2016): «Men hva er det egentlig ment for?»: *Voldsoffererstatning til de overlevende etter terrorangrepet på Utøya 22. juli 2011*, NKVTS rapport 2/2016.
- NOU 2016: 9 (2016): *Rettferdig og forutsigbar – voldsskadeerstatning*, Oslo: Justis og beredskapsdepartementet.
- Schultz, M. (2008): *Kränkning: studier i skadeståndsrettslig argumentation*, Stockholm: Jure.
- Shapland, J. (1984): «Victims, the criminal justice system and compensation», *British Journal of Criminology*, 24 (2), s. 131-149.
- Smith, O. og Galey, J. (2018). «Supporting Rape Survivors Through the Criminal Injuries Compensation Scheme: An Exploraton of English and Welsh Independent Sexual Violence Advisors Experience». *Violence Against Woman* 24(9): 1091-1109.

DANMARK

Oxford Research A/S
Falkoner Allé 20
2000 Frederiksberg
Danmark
Tel: (+45) 3369 1369
office@oxfordresearch.dk

NORGE

Oxford Research AS
Østre Strandgate 1
4610 Kristiansand
Norge
Tel: (+47) 4000 5793
post@oxford.no

SVERIGE

Oxford Research AB
Norrländsgatan 11
103 93 Stockholm
Sverige
Tel: (+46) 08 240 700
office@oxfordresearch.se

FINLAND

Oxford Research Oy
Fredrikinkatu 61a
00100 Helsinki
Finland
www.oxfordresearch.fi
office@oxfordresearch.fi

BRUXELLES

Oxford Research
C/o ENSR
5. Rue Archimède
Box 4, 1000 Brussels
www.oxfordresearch.eu
office@oxfordresearch.eu

LATVIJA

Oxford Research SIA
Vilandes iela 6-1
LV-1010, Rīga, Latvija
Tel.: (+371) 67142503
http://oxfordresearch.lv
info@oxfordresearch.lv